

SOTHØNA

ØSTENSJØVANNETS VENNER

Nr. 51 – juni 2016 – Årgang 27

INNHold

Leder _____ 3

Utbyggingsplanene på Oppsal gård _____ 4

Ny turvei på vestsiden _____ 5

Virveldyr observert ved Østensjøvannet i 2015 _____ 6

Ny natursti i miljøparken _____ 8

Svartehavsmåke – ny art for Østensjøvannet _____ 9

Damluken i Østensjøvannet – regulering av vannstanden _____ 10

Paring – to karakterfugler ved vannet _____ 11

Østensjø Skoles Musikkorps 90 år _____ 11

Knoppsvane – omtale og beskrivelse av den folkekjære fuglen _____ 13

Mitt Østensjøvann – Geir Søli ved Naturhistorisk museum _____ 22

Cathrine Senje 1927-2015 _____ 23

Langerudbekken rensepark rehabilitert _____ 24

Omkjøring: Bryntunnelens ombygging _____ 25

Utbyggingsplanene tar overhånd – naturen blir skadelidende _____ 26

Luftskipet «Norge» - et 90 års minne _____ 31

Østmarkas Venner 50 år 1966-2016 _____ 32

Billeingeniører bygger biehotell _____ 33

Våtmarkssenteret – en suksess _____ 34

Løvtrefluenes hemmelige liv _____ 35

Dugnadsgjengen – vinterens skjøtselsoppgaver _____ 38

Utsikt før og etter rydding av vegetasjon _____ 39

Fuglene i Østensjøområdet miljøpark gjennom 2015 _____ 40

Østensjøbanen rehabilitert - hvor ble det av overvannet? _____ 41

Rognerudskogen – natur og kulturkvaliteter _____ 43

Tanker ved vannet _____ 45

Ruskenaksjonen og Østensjø skole _____ 46

«Karl 12s hule» ved Østensjøvannet _____ 47

OPPDAGET FORURENSNING ELLER SKADDE DYR? VED FORURENSNING, OLJEUTSLIPP ELLER LIGNENDE, KONTAKT VANN OG AVLØPSETATENS TELEFONVAKT: 23 43 79 00 (HELE DØGNET!). SER DU SKADDE DYR SOM KUNNE TRENGE HJELP, RING DYRE-AMBULANSEN PÅ 02222 (KOMMUNAL INSTANS) ELLER FUGLEHJELPEN: 911 65 789.

ØSTENSJØVANNETS
VENNER

POSTBOKS 77 OPPSAL, 0619 OSLO

REDAKSJON: AMUND KVEIM (ANSV.RED.)
LEIF-DAN BIRKEMOE (REDAKTØR), AUDUN BREKKE
SKRINDO, TORE NESBAKKEN

DESIGN OG LAYOUT: LOUD AND CLEAR AS

GRAFISK PRODUKSJON: 07 MEDIA

E-POST/NETTSIDER
POST@OSTENSJOVANNET.NO
WWW.OSTENSJOVANNET.NO
FØLG OSS PÅ FACEBOOK

SOTHØNA: ISSN: 1504-0615
ORGANISASJONSNUMMER: 983 034 446
DRIFTSKONTO: 7874 05 56761
ANNONSESIDER: STYRET
LOGO: ANNE DURBAN
OPPLAG: 2400

FORENINGENS STYRE:

LEDER:
AMUND KVEIM 975 44 552
E-POST: AMUND.KVEIM@OSTENSJOVANNET.NO

NESTLEDER:
FINN A. GULBRANDSEN 481 58 776
E-POST: FI-GUL@ONLINE.NO

STYREMEDLEM/SEKRETÆR:
TORE NESBAKKEN 970 11 340
E-POST: TORE-NES@ONLINE.NO

STYREMEDLEM/KASSERER:
SIGRUN ANTONSEN 924 66 266
E-POST: SIANT@HOTMAIL.NO

STYREMEDLEMMER:
LEIF-DAN BIRKEMOE 901 25 523
E-POST: DBIRKEMO@ONLINE.NO

LISE M. JOHANSEN 909 14 614
E-POST: LISEMARRY@GMAIL.COM

PAUL FEKJÆR 908 49 803
E-POST: PAUL.FEKJER@EVRY.COM

VARAMEDLEMMER:
ANDREAS PETTER JENSEN, EIRIK WÆRNER,
TIRIL ANDERSEN, RANDY GUNNAR LANGE

VALGKOMITE:
TORE NESBAKKEN, LIV SOMMER HOLMEN,
AUDUN BREKKE SKRINDO

MEDLEMSENDRINGER MELDES TIL:
BJØRN STEENSRUD 22 27 01 03
E-POST: BJORNST@SKOGKATT.HOMELINUX.ORG

ØSTENSJØVANNET VÅTMARKSSENTER:
E-POST: SENTERET@OSTENSJOVANNET.NO

REVISOR: BDO AS

MEDLEMSKONTINGENT
HOVEDMEDLEM KR. 150
HUSSTANDSMEDLEM KR. 20
FORENINGER O. L. KR. 400
FIRMA/BEDRIFT O. L. KR. 800
KONTO FOR MEDLEMSKONTINGENTER: 5082 07 54112

REDAKSJONEN AVSLUTTET 02.06.2016

FORSIDEFOTO: BØLERFOSSEN. BØLERBEKKEN DANNER ET PRAKTFULLT
FOSSEFALL VED FØRSTEBØLEN. FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE
04.04.2010. CANON POWER SHOT SX10 IS

LEDER

FERDSEL I NATUREN

Østensjøområdet har årlig rundt 250.000 besøkende, og svært mange vil gjerne se fugl og fotograferer på så nært hold som mulig. Naturen har imidlertid en smertegrense der forstyrrelsene og slitasjen blir for stor. Enkelte steder ser vi fugleinteresserte trække ned truede plantebestander, sikkert uten å være oppmerksom på det. Slitasjen på områdene ned mot vannet øker og fører til erosjon. De siste årene har dette tiltatt, og vi anmoder igjen alle om å vise tilbakeholdenhet. Her er det eksempelets makt som gjelder; der noen beveger seg ned mot vannet vil andre følge etter.

Omleggingen av turveien på vestsiden er nå i det alt vesentligste ferdigstilt. En ny fin utsikts- og sitteplass er anlagt i sydenden av traseen og det er etablert siktlinjer gjennom trerekken. Nå er det av stor betydning at områdene mellom den nye turveien og vannet får mulighet til å komme til hektene. Inntil videre er dette derfor et område man må avstå fra å benytte.

Kommunen, i samråd med fylkesmannen, NOF OA og oss, kommer til å sette opp skilt og et enkelt gjerde som viser hvor det ikke er ønskelig med menneskelig ferdsel. Av hensyn til naturen og kommende generasjoner vil vi alle respektere dette.

UTBYGGINGSTRUSLER RUNDT ØSTENSJØVANNET

Østensjøområdet har en utrolig flott natur med stort biologisk mangfold og mange ulike naturtyper samlet på et geografisk svært begrenset område inne i byggesonen i landets hovedstad. Presset på området et svært stort og har vært merkbart økende. Oslos politikere legger opp til en enorm boligbygging de kommende årene, og dette vil få konsekvenser om man ikke tar lokale hensyn.

Mange store byggeprosjekter er foreslått rundt Østensjøvannet, men vi vil særlig peke på Eterfabrikken som særdeles uheldig. Planene, slik de nå foreligger, vil føre til store forstyrrelser i et ellers stille område for fugler og dyr, både i anleggsperioden og senere. Det grønne landskapsbildet vil bli endret, både sett fra vannet og fra besøks-senteret på Bakkehavn. Områdene ved Bølerbekken, som er kategorisert som de mest verdifulle, vil bli påvirket. Her er det både grevling- og revehi, her leker fossekallen og det er et viktig område for amfibier. I sør er vegetasjonen så viktig at fylkesmannen har signalisert at reservatet vil bli utvidet i retning Eterfabrikken.

Forslaget om boligbygging på Eterfabrikken må også sees i sammenheng med øvrige planer i området som f.eks. planen om å rive den gamle Bogerudheimen (Bogerudveien 15) og erstatte den med boliger. Utstrakt boligbygging på grensen til miljøparken er svært uheldig, er ikke nødvendig og må forhindres. Det nye bystyreflertallet ønsker å vise sin grønne profil, og nå har de sjansen til å vise at deres miljøpolitikk handler om mer enn bare klimatiltak. Lokalbefolkningen på Bøler og Bogerud ga på et stort møte på Bøler bibliotek 31. mai klart uttrykk for sin motstand. De forventer å bli hørt, og det gjør vi også.

Vi takker for all støtte til vårt arbeid og ønsker dere en fin sommer med gode opplevelser ved vannet.

Østensjø, juni 2016

*Amund Kveim
Leder*

Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner, forklarer (fra venstre) byråd for byutvikling Hanna Marcussen (MDG), Camilla Wilhelmsen (Frp) nestleder i byutviklingskomiteen og Victoria Marie Evensen (Ap) leder i byutviklingskomiteen, om nødvendigheten av helhetstenkning når Østensjøområdet miljøpark er nærmeste nabo. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

UTBYGGINGSPLANENE PÅ OPPSAL GÅRD

«Det er ikke lurt å bygge høyt på en høyde»

AV LEIF-DAN BIRKEMOE

GODE KVALITETER

Tirsdag 5. april var det åpent møte med over 150 til stede på Deichmanske bibliotek på Oppsal om utbyggingsplanene på Oppsal gård. Byråd for byutvikling Hanna Marcussen (MDG), Victoria Marie Evensen (Ap) leder i byutviklingskomiteen, og Camilla Wilhelmsen (Frp) nestleder i byutviklingskomiteen var der for å lytte, som det ble sagt. De politiske toppene var enstemmige om at økt boligbygging i Oslo var nødvendig, men det må være gode kvaliteter som fremmer identitet. Gode møteplasser er derfor et element i planene.

POLITISK BEHANDLING

Plan- og bygningsetaten berettet om saksgangen, om den begrensede høring i mai/juni 2015 og de generelle krav til bl.a. byggehøyder og møteplasser. Det forberedes politisk behandling for sommeren 2016. Veidekke la frem utbyggingsforslaget med 100

Utbyggers forslag sett fra Østensjøvannet. Foto med illustrasjon av bebyggelsen: Erlend Hanna.

boenheter og arkitektfirmaet Toga snakket om det arkitektoniske konsept for boligene. Til nå har Veidekke 1000 interesserte på sin liste.

BRYTER SKYLINE

Fra lokalmiljøet presenterte Ann Nordal og Anne Lindmo synspunkter som på mange områder er i konflikt med utbyggers forslag. Det er få butikker, knapt noen utesteder der man kan stoppe opp. Særlig ble byggehøyde kritisert. «Det er ikke lurt å bygge høyt på en høyde» - var en god beskrivelse av bygningsmassens inntrykk, ikke minst sett fra vestsiden av Østensjøvannet. Østensjøvannets Venner kan ikke få understreket utsagnet sterkt nok. Når vi har et naturreservat tett på et utbyggingsområde stiller det store krav til den omkringliggende bebyggelse. Det er noe Oslo kommunes politikere må forstå. Slik utbyggingsforslaget nå foreligger bryter man skyline på en uheldig måte.

HELHETSTENKNING

Da de fremmøtte slapp til med korte innlegg kom det klare signaler om helhetstenkning, bevaring av historiske røtter, behov for sikre skoleveier, barnehager, skoler og ikke minst lokalveienes kapasitet. Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner, minnet også om det store utbyggingsprosjektet på tomte til Eterfabrikken og oppfordret til å tenke på det ansvar utbyggere, politikere og etater har når Østensjøområdet miljøpark er nærmeste nabo.

NY TURVEITRASÉ PÅ VESTSIDEN

På vestsiden ved Abildsøfeltet var situasjonen kritisk for våtmarksvegetasjonen på grunn av parkifiseringen av området. Ikke nok med det, men erosjonen begynte å ta tak i turveien. Den nye turveitraseen er nå endelig trukket lengre mot vest.

TEKST FINN A. GULBRANDSEN – FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

BAKGRUNN FOR PARKIFISERINGEN

På slutten av 50-tallet og begynnelsen av 60-tallet forelå det planer som ville ødelagt Østensjøvannet fullstendig. Det skulle være padle- og roanlegg samt badestrand i nordenden, idrettsanlegg nærmest over alt. Planter og dyr skulle få søndre del av vannet. Det reiste seg en stor lokal motstand. Idrettslag, politiske lokalag og velforeninger dannet "Representantskapet for Østensjøplanen" og gikk samlet i mot planene på grunn av de store biologiske verdiene i Østensjøvannet med omgivelser. Kanalene, turveiene og gresslettene ble godkjent. Resten av området skulle bevares på naturens premisser. Østlandske naturvernforening kjempet hardt mot veien på østsiden av vannet, men måtte gi tapt. Selv den gjennomførte parkifisering har medført store utfordringer.

EROSJONEN SKYTER FART OG TILTAK FORESLÅS

De biologiske kunnskapene var nok noe annerledes enn i dag, men likevel kunne en del vært gjort annerledes. Kanalene var så å si alle enige om, men Norsk Institutt for vannforskning ved Bjørn Rørslett påpekte i 1979 at kanalgravingen, "...gjør det biologiske "forsvaret" av innsjøen mindre effektivt, fordi våtmarkene omkring innsjøen ikke fungerer som et lukket system lenger." Hele 50 % av våtmarksvegetasjonen hadde forsvunnet siden 1960. Ytterligere erodering skjøt fart. I 1995 gjennomførte botanikeren Jan Wesenberg et inventeringsarbeid i hele Østensjøområdet etter oppdrag fra Fylkesmannen. På vestsiden ved Abildsøfeltet

var situasjonen kritisk for våtmarksvegetasjonen på grunn av parkifiseringen av området. Her anbefalte Wesenberg å trekke turveien lengre mot vest. Da ville naturen selv få anledning til å reetablere seg og gjerne med litt hjelp av innplantning av stedege arter. Wesenbergs forslag ble tatt inn i reguleringen av Østensjøområdet miljøpark som bystyret enstemmig vedtok i 2002. Siden den gang har erosjonen økt slik at nærmest all våtmarksvegetasjon ved Abildsøletta ble borte. Ikke nok med det, men erosjonen begynte å ta tak i turveien. Derved var tiden definitivt inne til å gjennomføre reguleringsplanen. Den opprinnelige planen var at "fugleskjulet" først skulle komme på plass for å gi en god erstatning til turgåere og naturelskere for den utsikten som ville gå tapt. Deretter skulle arbeidet med veien starte umiddelbart. Dette var det vanskelig å få til i praksis. I 2016 var midler på plass, og omleggingen av veien ble en realitet. En hyggelig rasteplass er også anlagt. Det meste av trerekka som fortsatt står, skal fjernes slik at utsikten opprettholdes.

RESPEKTER SPERRINGENE

La oss alle bidra til at de gjennomførte tiltakene kan reetablere våtmarka. Dette gjør vi ved å holde oss unna områdene som nå er reetablert. I løpet av noen sesonger vil vi få rikere opplevelser ved vannet dersom vi gir naturen en sjanse til å reetablere seg. Det greier vi sammen! Takk til Oslo kommune og Fylkesmannen som har finansiert flyttingen av turveien.

Turveien er nå flyttet slik at den ikke lenger trues av erosjon. Kommer man fra sør er det satt opp et parkgjerde der veien tidligere gikk rett frem. Krakker og bord er satt opp inntil gjerdet. Bildet er tatt rett etter at den nye traseen ble åpnet, 24. 04.2016.

Rotter klarer seg godt i områder der det finnes mye mat, f.eks. der det blir lagt ut mat for fugler. Denne rotta ble observert i «Svanebuka» på østsiden av Østensjøvannet der vannet tidvis står litt inn på turveien. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 12.07.2015.

VIRVELDYR OBSERVERT VED ØSTENSJØVANNET I 2015

Tradisjonelt er det fugl som får det meste av oppmerksomheten ved Østensjøvannet.

Fuglene er lydhøre og mange, samtidig som de er lette å finne, høre og oppleve der ute.

Det er derfor på sin plass å gjøre opp litt status for de andre dyreartene som er representert i miljøparken.

Her kommer en kort gjennomgang av artenes forekomster i 2015.

AV AUDUN BREKKE SKRINDO

ARTSOBSERVASJONER.NO

Grunnlagsmaterialet for denne oppsummeringen er data hentet fra artsobservasjoner.no, den nasjonale portalen for rapportering av artsfunn i Norge. Vi oppfordrer alle til å etablere en brukerkonto og legge inn funn fra besøk ved Østensjøvannet. Dette er også en smart plass å lagre det du har funnet, siden du når som helst kan hente fram spennende statistikk over de funn du har gjort. De observasjonene som du gjør innenfor Østensjøområdet

miljøpark håper vi at du merker med prosjektet «Østensjøvannet i Oslo», for da blir det enda enklere å hente ut rapporter og vise statistikk over biomangfoldet i miljøparken.

KRYPDYR/REPTILER

Dette er en artsgruppe som er vanskelig å treffe på ute i området. Bare firfisle er rapportert tidligere og den er ikke sett siden mars 2012. Hold øyne åpne nå som vi går mot vår og krypdyrene solbader for å få opp varmen.

AMFIBIER

I 2015 er bare spissnutefrosken rapportert inn som sikkert funn i 2015. Buttsnutefrosk er anslått som korrekt art for en klase med egg som ble funnet ved P-plassen i sørenden. Alle rapportene er fra siste halvdel av april. Buttsnutefrosk er den vanligste froskearten ved Østensjøvannet. Det kan derfor hende at rapportørene bare har fokusert på den mer sjeldne spissnutefrosken i 2015. Vi får håpe vi får bedre rapportering i 2016 på begge de to froskeartene.

KLASSE: FISK

Fiskerne som benytter vannet til isfiske er ikke flinke til å rapportere inn funn. Dette skulle være unødvendig, siden artsobservasjoner har kolonne for både lengde og vekt, som tradisjonelt sett er viktig for fiskere. Undertegnede er eneste rapportør av fisk i 2015. Dette er gjedde og abbor. Jeg fisker ikke selv, så dette er dessverre funn av døde individer i vannkanten. Det er likevel sikkert å anta at artslisten for Østensjøvannet fortsatt er de fire artene gjedde, abbor, mort og karuss. Det må en større fangstundersøkelse til for å kunne si noe sikkert om populasjonsendringer i fiskebestanden. (Kfr. artikkel i Sothøna nr. 49, 2015 side 11. *Prøvefiske – betydelige mengder abbor*).

ORDEN: FLAGGERMUS

Det er rapportert inn nordflaggermus, dvergflaggermus, vannflaggermus og skimmelflaggermus. De tre første ble observert sammen med guider fra Norsk zoologisk forening på det årlige arrangementet «Flaggermusnatt» 28. august. Sistnevnte ble observert omkring Eterfabrikk-området 26. oktober, som er en vanlig periode på året for å høre høstspillende hanner i våre trakter. Nordflaggermus er den hyppigst forekommende flaggermusarten i miljøparken, men mye er ukjent når det gjelder denne artsgruppen, siden det er så få personer som kan nok om artsbestemmelse av denne dyregruppen.

ORDEN: GNAGERE

Ekorn er en regelmessig forekommende art i miljøparken. Arten benytter fuglekasser, spettehull og andre hulrom som yngleplass. Arten tar seg lett forbi bebygde områder og kan derfor utnytte små naboområder til selve miljøparken. Det er derfor litt vanskelig å avgjøre hvor mange individer det er snakk om. Det er mulig det er plass til ca. 2-4 par innenfor miljøparkens yttergrense.

Vånd er den vanligste gnageren. Men du må likevel ha tålmodighet og flaks for å oppdage den. Den eneste rapporterte observasjonen er fra sørenden av bekkasinmyra i midten av mai.

En rotte ble observert og fotografert 12. juli (se bilde). Arten klarer seg godt i områder der det finnes mye mat, f.eks. der det blir lagt ut mat for foring for fugler. Rotte blir allikevel rapportert sjelden ved Østensjøvannet i forhold til hvor mye foring som foregår i området. Vi oppfordrer alle til å rapportere til artsobservasjoner.no, slik at vi kan få bedre oversikt.

ORDEN: PARTÅEDE HOVDYR

RÅDYR

Miljøparken fungerer ennå som transportvei for rådyr som tar seg turer ut fra Østmarka og finner veien til mat i hager, parker og andre grønne lunger i bydelen. Det er derfor mulig å treffe på dette relativt store pattedyret dersom du er heldig.

ORDEN: ROVDYR

Rødrev har nok ikke ynglet i miljøparken i 2015, men forekommer heldigvis fortsatt. Ett individ ble hørt ved Klopptjern i Bogerudmyra midtveis på året.

Takk til Kari Rigstad, Karel Samyn, Amund Kveim, Line Gustavsen, Geir E. Fugelsø, Carsten Lome for bidrag.

Abbor er en fisk som er lett å få under isfiske. På noen timer fikk far og sønn (4) ca. 30 abbor, som ble samlet i en vannbeholder. Fisken ble sluppet ut da fisket ble avsluttet for dagen. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 09.01.2015.

NY NATURSTI I MILJØPARKEN

Naturstien som skal anlegges er basert på Randy Gunnar Langes masteroppgave i naturforvaltning fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet og er finansiert av Sparebankstiftelsen DNB.

AV RANDY GUNNAR LANGE

MASTEROPPGAVEN

Masteroppgavens tittel er: «*La stiene fungere som naturveiledere, en litteraturstudie med forslag til anlegg av permanente naturstier for Oslo våtmarkssenter ved Østensjøvannet i Oslo*».

UNDER STERKT PRESS

Oppgaven tar for seg utfordringene vi står ovenfor globalt med tanke på tap av biodiversitet. Verdens våtmarker er under sterkt press fra mange hold, og

truslene mot disse økosystemene er langt på vei de samme her i Norge som i verden forøvrig. Oppgaven ser også på menneskenes forhold til natur og naturens innvirkning på vår psykiske og fysiske helse og behandler hvordan naturveiledningen i Norden har oppstått og utviklet seg frem til i dag.

GLEDE AV TUREN

Naturstien som blir foreslått i oppgaven er resultatet av undersøkelser fra utlandet av hvordan en natursti bør utformes for at publikum skal lære mest mulig om området og få mest mulig glede av turen, samtidig som de danner seg egne tanker om kunnskapen de ervervet. Randy har sett på naturstier som er satt opp i Nord – og Sør Amerika, Australia og i Europa. Mye av inspirasjonen til stien er hentet fra den amerikanske professoren Sam H. Ham fra universitetet i Idaho som har jobbet med kommunikasjon og naturveiledning hele sin karriere. Han har kommet frem til at informasjon blir lettere å lære hvis den presenteres tematisk. Sentralt i hans forskning er at publikum skal provoseres og inspireres til å danne seg egne tanker om et gitt tema. Naturstien som skal settes opp kommer derfor til å omhandle forskjellige temaer.

«TEMATISK» NATURSTI

Videre vil naturstien være skrevet med et enkelt språk, uten fremmedord. Det er også regler for hvor mange ord som bør stå på hver plakat slik at publikum ikke skal miste interessen. Lengden på stien og avstanden mellom plakatene er også basert på Hams forskning. Informasjonen som formidles på hver post vil så godt det lar seg gjøre vise til observerbare elementer i nærområdet, slik at publikum kan erfare det direkte. Dette bidrar til å gjøre stoffet mer relevant og spennende. Det er første gang det blir satt opp en «tematisk» natursti her i Norge, så det blir spennende å se hva publikum synes om opplevelsen.

Den 500 meter lange naturstien på østsiden av Bogerudmyra er markert med rødt.

LITT OM NATURSTIEN

Naturstien vil bli anlagt på østsiden av Bogerudmyra som er markert på kartet i rødt. Store deler av stien vil bli anlagt på allerede eksisterende småstier for å minimere inngrep i naturen. Det er viktig for prosjektet at naturen skånes, så det vil bli gjort få inngrep i området. Det vil også bli lagt vekt på bruk av kun naturlige materialer. Som nevnt tidligere vil stien ha klare temaer. Til å begynne med er det planlagt fire temaer. Ett til hver årstid. Det er planlagt at skiltene skal stå fast montert, men at innholdet på dem skal kunne skiftes ut i løpet av året med nye temaer. Det vil langs den ca. 500 meter lange naturstien bli satt opp i alt 9 skilt. Naturstien starter i nordenden nærmest Østensjøveien og slutter i sør mot Rustadfeltet. Ved begynnelsen av naturstien vil det være et introduksjonsskilt til temaet og i enden vil det være et skilt der det står en konklusjon. Stien vil på denne måten fungere som en historie med en begynnelse og en slutt.

TEMAER FOR NATURSTIEN

Høst. Tema: Fuglene i våtmarkene. De ni postene vil ta for seg fugler generelt og de fugleartene som er avhengige av våtmarkene både på trekk og som habitat. Langs stien vil det legges vekt på fugler man kan få øye på i området. De artene som har endt på norsk rødliste over truede arter vil bli nevnt og hvorfor de har havnet her.

Vår. Tema: Menneskene i våtmarkene. Dette temaet forteller historien om verdens våtmarker og hvorfor de er så viktige for oss mennesker og for biodiversiteten i verden og her i Norge. Langs stien vil det fortelles om hovedtruslene mot naturen rundt Østensjøvannet og om hvordan vi kan gjøre noe med det.

Sommer. Tema: Levende våtmark. Dette temaet dreier seg om det rike biomangfoldet som er å finne rundt Østensjøvannet og hvordan det er koblet til de mange naturtypene som er å finne her. Historien om Oslofeltet blir nevnt og de viktigste naturtypene beskrevet. Det fortelles også om de vernede områdene i miljøparken.

Vinter. Tema: Naturen sover. Her fortelles historien om de ulike overlevelsesstrategiene til planter i vannet, planter på land, pattedyr, fugler og insekter både på land og i vannet. Det vises også til forskjellige spor og sportegn man kan finne langs stien.

SVARTEHAVSMÅKE – NY ART FOR ØSTENSJØVANNET

TEKST TORE NESBAKKEN

Fredag 15. april i år ble listen over fuglearter observert ved Østensjøvannet forlenget med ytterligere en art. En svartehavsmåke (*Larus melanocephalus*) ble da oppdaget blant en flokk med hettemåker ved lekeplassen i sørøstenden av vannet. Observasjonsrapporten kan sees på vår hjemmeside.

UTBREDELSE

Som navnet tilsier hører denne arten opprinnelig hjemme i SØ-Europa i området rundt Svartehavet og Middelhavet. For 50 år siden var arten i kraftig tilbakegang og man fryktet at den kunne dø ut. De siste årene har den imidlertid kommet sterkt tilbake og har nå bredt seg også til Vest-Europa. I Danmark og Sverige er den påvist hekkende i hettemåke-kolonier. I Norge er den ikke påvist som hekkfugl, men den observeres relativt ofte, særlig vår og høst. I Oslo var det flere observasjoner i årene 2011–2013.

UTSEENDE

Svartehavsmåke er en anelse større enn hettemåke. Mens hettemåke har mørkebrunt hode (hette), har svartehavsmåke svart hode (derav det latinske navnet: *melano* = svart, *cephalus* = hode). Svartehavsmåkas hette går også lenger ned i nakken enn hos hettemåke. Svartehavsmåkas nebb er blodrødt med en svart flekk, mens hettemåkas nebb er mørkerødt/brunrødt.

Randy Gunnar Lange har fått ansvaret for å skrive tekst til en natursti som i løpet av sommeren skal settes opp på østsiden av Klopptjern ved Bogerud. Randy er oppvokst på Ulvøya og har tilbragt mye tid i Østmarka i oppveksten. Han har en bachelor i økologi fra Høyskolen i Telemark og et års studie på fugl fra Høyskolen i Nord-Trøndelag samt en master i naturforvaltning fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet. Han har også en rekke etterutdanningskurs i naturveiledning fra USA. Han ferdigstiller en lektortittel i realfag og naturbruk ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet våren 2016. Randy driver til daglig Ravn naturveiledning fra Nordstrand i Oslo, der han blant annet jobber for Oslo våtmarkssenter. Han underviser mye ved våtmarkssenteret på Bakkehavn om livet i og rundt Østensjøvannet. Han har også undervist rundt vannet i forbindelse med «Den naturlige skolesekken» for Rustad skole. Du kan lese mer om Ravn naturveiledning på www.naturveiledern.no.

Svartehavsmåke observert for første gang ved Østensjøvannet fredag 15. april 2016. Foto: Anne Kari Norland.

Damhuset med damluken i vannets nordvestre hjørne tar unna vannmassene gjennom en utsprengt tunnel. Enkel adkomst til damhuset er tilrettelagt for Vann- og avløpsetatens inspektører. Foto: 23.04.2016.

DAMLUKEN NORD I ØSTENSJØVANNET

Som kjent er vannstanden i Østensjøvannet kunstig regulert og i fjor ble det installert ny damluke. Erfaringene så langt er gode.

TEKST AMUND KVEIM – FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

Vi har i mange år slitt med en noe ukontrollert vannstandsvariasjon i Østensjøvannet. Dette har både ført til uønsket flom midt i hekketiden og unntaksvis også til enorm uttapping av vannmassene slik vi opplevde ved juletiden for et par år siden. Hurtig og stor vannstandsending har trolig også hatt stor erosjonseffekt på bredde, øyer og våtmark. Gamle luftfoto viser at i løpet av noen tiår har over halvparten av våtmarkene i vannets søndre halvdel forsvunnet.

TUNNEL

Frem til 1960-tallet hadde Østensjøvannet sitt naturlige avløp gjennom Østensjøbekken, langs Granhekkveien, via Mølle-dammen ved Christinedal og videre i en kulvert ned til Alna ved Bryn jernbanestasjon. Senere ble det sprengt ut en tunnel fra vannets nordvestre hjørne som tar unna vannmassene. Den gamle reguleringsmekanismen hadde nå i mange år vist seg dels å virke uhensiktsmessig og dels ikke fungert som forutsatt.

HØST- OG VÅRFLOM

I høst ble en ny damluke installert, og med denne kan man enkelt styre vannstanden til ønsket nivå. Fra naturens side har det alltid

vært høst- og vårfloam i vannet og det trenger vi fremdeles. Våtmarkene må jevnlig oversvømmes, ellers gror de igjen. Kunsten er imidlertid å oppnå tilfredsstillende flom på et egnet tidspunkt slik at den hverken ødelegger for hekkende fugl i vannkanten eller ødelegger for beitedyrene på Bekkasinmyra eller helt oversvømmer turveiene.

STYRINGSPROGRAM

Sammen med bl.a. Fylkesmannen, Bymiljøetaten og Østensjøvannets Venner har Vann- og avløpsetaten laget et styringsprogram som skal sikre dette. Etaten kan nå holde øye med vannstanden og styre damluken elektronisk fra sine kontorer, og man kan derfor lettere oppdage eventuelle feil som f.eks. at vannplanter m.m. tetter igjen inntaket.

Det nye styringsregimet vil bli videre evaluert og justert etter hvert som man får erfaring med driften. Det gamle systemet var helt mekanisk, mens det nye er elektronisk styrt. En åpenbar ulempe er selvfølgelig konsekvensene av strømbrydd, men i slike tilfeller er det mulig å justere luken manuelt.

PARING – TO KARAKTERFUGLER VED VANNET

Livet i Østensjøvannet går videre. Etter den såkalte pingvindansen til toppdykkeren følger selve paringen. Toppdykkeren bygger reiret på en flytende tue som hever og senker seg med vannstanden. Den foretrekker vann med beskyttende bukter med rorskog, sivøyer og beskyttende vannspeil. Toppdykkeren legger 3-6 egg som ruges av begge kjønn i ca. 28 dager. Ungene blir flygedyktige etter 10-11 uker. Toppdykkeren jager mest fisk som sees i silhuett mot lyset når den dykker.

Toppdykker legger 3-6 egg. Foto Svein Walther Hiis, 15.04.2016.

Også sothøna har ofte reiret på en flytende ”øy” inne i tett vegetasjon. Fuglen legger 5-10 egg i månedene april – juni, og begge foreldrene ruger på eggene og henter mat til ungene. Sothøna lever stort sett på plantekost, som den gjerne henter i vannet, men lever også på mark og annet småkryp.

Sothøna legger 5-10 egg. Foto Svein Walther Hiis, 19.4.2016.

ØSTENSJØ SKOLES MUSIKKORPS 90 ÅR

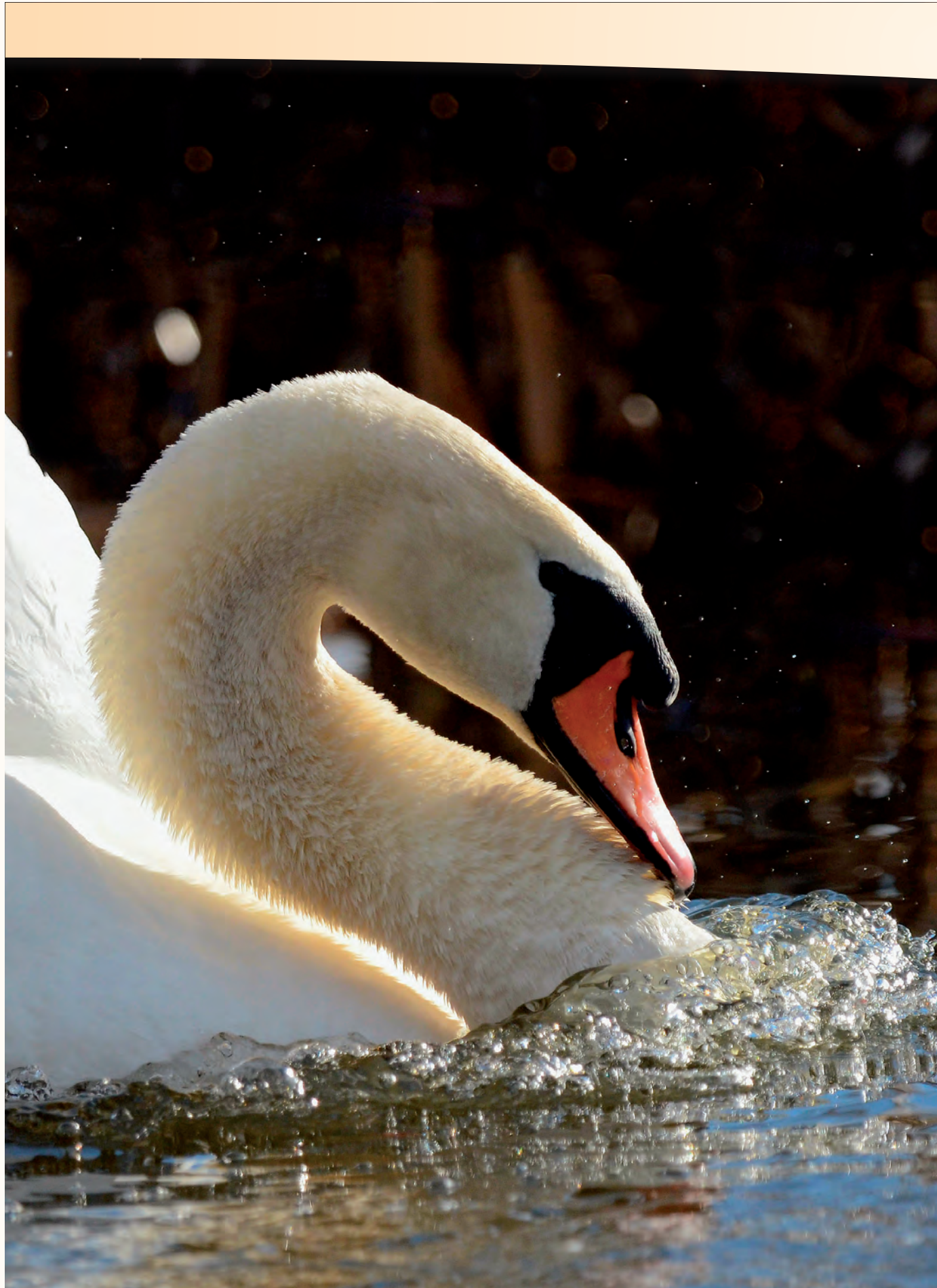

Østensjø Skoles Musikkorps ble stiftet i 1926 og kan i år feire 90 år. Dirigent: Martin Høglund Skyberg. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 17.05.2016.

Østensjø Skoles Musikkorps (ØSM) ble stiftet 26. september 1926. Da var det riktignok guttemusikkorps. Det passet seg ikke at jenter spilte i hornorkester. Først i 1961 kom jenter med. 90 års jubileet ble innledet med konsert i en fullsatt Bøler kirke 30. april. Ordfører Marianne Borgen, tidligere korpsforelder i korpset, uttrykte i sin hilsen at i hennes ører var ØSM byens beste korps. Samtidig gjør korpset byen hyggeligere og tryggere.

Korpset består i dag av aspirant-, junior- og hovedkorps med til sammen 88 medlemmer. Turen i jubileumsåret går til Italia. Første langtur til korpset var til Bergen i 1928, men ellers gikk turene til å begynne med til friområder på Oppsal og Bøler som i dag er bebygde.

ØSM er en del av miljøet og kulturen ved Østensjøvannet. Østensjøvannets Venner gratulerer med jubileet!

– Fugler i Oslo og Akershus –

Knoppsvane

Cygnus olor

Av Håkan Billing

Kongsfugl ble den kalt i svunne tider. Denne staselige fuglen, som opprinnelig verken hører hjemme her eller i Europa. Men folkekjær har den blitt, og det er skrevet utallige eventyr rundt om i verden om «svanen». For man skilte ikke alltid mellom de ulike artene. Selv Linné mente at knoppsvane kun var en underart av sangsvane, da han ga sangsvanen navnet *Anser cygnus* i 1758. I 1789 fikk dog knoppsvanen sitt eget artsnavn, *Anser olor*, av den tyske zoologen Gmelin. Så kom Bechstein i 1836 og endret slektsnavnet til det nåværende *Cygnus*.

Kjønnene hos knoppsvanen er like i utseende bortsett fra i hekketiden, hvor hannens knopp over nebbet sveller opp og blir klart større. Hannen er også klart større enn hunnen.

Det er ikke alltid at fjærdrakten er helt hvit. Hode og hals har av og til et skjær av rødbrunt, og dette antas å komme av høye konsentrasjoner av jern i vannet og mudderet.

Østensjøvannet, 27.04.2013
Foto Paul Fekjær

Rike	dyreriket (<i>Animalia</i>)
Rekke	ryggstrengdyr (<i>Chordata</i>)
Underrekke	virveldyr (<i>Vertebrata</i>)
Klasse	fugler (<i>Aves</i>)
Orden	Andefugler (<i>Anseriformes</i>)
Familie	Andefamilien (<i>Anatidae</i>)
Slekt	<i>Cygnus</i>
Art	knoppsvane (<i>Cygnus olor</i>)

Artikkelen er hentet fra Toppdykker'n, nr. 3 2015 medlemsbladet til NOF OA. Takk til forfatteren Håkan Billing.

Folkekjær

Svaner, særlig knoppsvane, har alltid vært folkekjære. I en opinionsundersøkelse i USA på 1970-tallet, om det mest populære dyret, ble svanen rangert som nummer tre, etter hund og hest. Det har også vært utført en tilsvarende undersøkelse i Tyskland, hvor svanen kom på sjette plass. Knoppsvane er Danmarks nasjonalfugl.

Dens hvite, rene og uskyl-dige utseende, samt det faktum at særlig knoppsvanen raskt tilvenner seg mennesker, får nok bære en stor del av skylda – eller æren.

Folkekjærheten – og kongelig eierskap – heller enn kunnskapen om bestander og utbredelse, har medført at alle svanearter er fredet i hele Europa.

Mammut-svane

I Sibir har man funnet en gjenstand utskåret i elfenben fra en mammut. Gjenstanden er 15 000 år gammel, og hevdes å forestille en svane. Det er den eldste gjenstand vi kjenner til som forestiller en fugl.

I Vedbæk i Danmark har man funnet en 10 000 år gammel grav, hvor en kvinne og et barn (mor og datter?) ligger på en svanevinge.

Litteraturen, kunsten, musikken – alle våre kunstfag

– har historier om svaner. Mest kjent er kanskje Tsjaikovskijs *Svanesjøen* samt *Iliaden* og *Odyseen*.

Så må vi ikke glemme *Skibladner* – Mjøsas hvite svane – og H.C.Andersens *Den stygge andungen*.

Svane-svane

Hva betyr knoppsvanens vitenskapelige navn, *Cygnus olor*?

Cygnus (Κύκνος) kommer fra gresk mytologi, og betyr svane. Olor er det latinske ordet for svane.

Både *Cygnus* og *olor* betyr altså svane. På engelsk kalles for øvrig svaneunger for «cygnets».

Ordet svane antas å opprinnelig å komme fra det latinske ordet *sonus*, som betyr lyd. På sanskrit er ordet for lyd *svánati* eller *svana* (ca. år 1500 fvt.).

Vinterfugl ...

Få fuglegrupper er så godt rustet for kalde vintre som svanene. De er meget hardføre, og knoppsvanen trekker ikke lenger enn nødvendig for å finne mat, gjerne da til åpent vann langs kysten.

Ofte holder den seg ved iskanten, eller sitter på isen. Hver vinter kan man lese i avisene om svaner som har frosset fast i isen, men det er nesten

aldri tilfelle. Svaner kan ligge på isen en hel dag, iblant flere, for å holde energinivået nede. Hvis den sitter litt fast, napper den bare i fjærene for å komme løs. For friske individer er dette sjelden noe problem.

Skulle mattilgangen svikte, trekker den til andre lokaliteter. Svaner kan med letthet fly over 100 mil på en dag. Snitthastigheten er godt over 90 km/time, og kan komme helt opp i 135 km/time under gode forhold.

... og frostfugl!

Når en svane står på ett bein en kald vinterdag, er det en utbredt oppfatning at den «fryser, og er sulten og redd». Men det stemmer overhodet ikke for denne artsgruppen!

Det finnes eksempler på svaner som flyr svært høyt. I desember 1967 oppdaget en pilot en flokk sangsvaner i 8200 meters høyde over Hybridene, på trekk fra Island. Verken den tynne lufta eller den ekstreme kulden – det var minus 48 grader – så ut til å bekymre dem. Bakkehastigheten var 139 km/time. Mange svaner trekker dog i lav høyde.

Mange fuglearter, også svaner, har et helt spesielt blodomløp i føttene. Blodårene fra og til føttene ligger tett inntil hverandre, til og med omslyngget, og kalles *retia* [faktarute 1].

Det medfører at nedkjølt blod på vei fra føttene blir varmet opp av blod på vei til føttene, slik at kroppstemperaturen lettere holdes konstant med minimalt energitap.

Via et sinnrikt system med klaffer, kan temperaturen i kropp og føtter reguleres uavhengig. Kroppen sender ikke

Cesare da Sestos kopi (1506–1510) av Leonardo da Vincis, Leda og svanen, fra den greske mytologien.

Zeus forvandler seg til en svane, for å forføre Leda. Hun fødte tvillingene Helena og Klytaimnestra (som sto for kjærlighet) samt Kastor og Polydeukes (Castor og Pollux, krigsgudene). Zeus var far til to, og Tyndareos (kongen av Sparta) var far til de andre.

Svanen inngår i mange erotiske eventyr. Alle hanner av Anser-ordenen (svaner, gjess og ender) har en «penis» som kan felles ut ved paring. Denne penisen er spiralformet, svært lang, og svanene har de lengste. Innfelt tar den liten plass, men utfelt kan den bli like lang som fuglen.

Spiralen er alltid vridd i klokkeretningen. Hunnens kjønnskanal er også spiralformet, men vridd motsatt vei. Det er opp til hunnen om hun vil åpne spiralen så pass at hannens spiral kommer inn. Presser hun mot, blir det en kamp for hannen siden hans spiral går motsatt vei.

På den måten kan, særlig hos ender, hunnen pare seg med flere hanner, men likevel velge hvilken av hannene som skal få lov til å befrukte eggene. Det vil si hvis det ikke er en hann med sterkere spiral enn hunnens, da vinner han kampen uansett.

Dette er et komplisert kappløp i naturens utvikling, og det gjelder å ha den sterkeste spiralen!

Fugler med store retia

Art	Arterier	Vener
Flamingo	62	40
Knoppsvane	42	46
Rapphøne	39	33
Beltestork	30	24
Fjellrype	30	22

Faktarute 1.

mer varmt blod ned til føttene enn at fottemperaturen holdes like over frysepunktet. Føttene har få sanseceller, og fugler som går på isen fryser **ikke** på beina!

Knoppsvanen er faktisk bedre tilpasset kulde enn varme. De fleste småfugler har normal kroppstemperatur på

42 grader, mens mange store fugler, deriblant knoppsvane, har en normaltemperatur på rundt 39,5 grader.

I Danmark har man undersøkt knoppsvanens evne til å holde på kroppstemperaturen ved ulike utetemperaturer.

De viser seg at på varme solskinsdager så sliter svaner med å holde en jevn kroppstemperatur.

Det hender at folk ringer meg sommerstid om at en svane ligger på vannet med «brukket» bein som peker rett opp. Men dette er ingen skade, og er helt normalt. Svanen legger det ene beinet på ryggen, og bretter ut tærne. Noen

ganger tilsynelatende som en hvilestilling. Men her kommer også denne evnen til å regulere kropps- og fottemperatur til nytte – siden fugler ikke har svettekjerteler kan foten brukes til å avgi overskuddsvarme.

Hva med ekstrem kulde? De danske forskerne foretok målinger ned til minus 35 grader. Det viste seg at straks temperaturen sank under minus 10 grader, stabiliserte kroppstemperaturen seg, og holdt seg på 39,7 hele veien nedover.

Kroppsfjærene er mer fluffy om vinteren, og knoppsvane kan øke sin isolasjonsevne med gjennomsnittlig

Håkan Billing

Fugleinteressen begynte i Sverige i tenårene. På tidlig 70-tall var han formann i Fältbiologerna (SFU) i Järpen og i Östersund. Var også ansvarlig (ombudsmann) for Jämtland i SOF, og rapportsjef for Jämtland i prosjekt Svensk Fågelatlas. Siden har det stort sett gått i fugl, ved siden av et liv som turnemusiker, spesielt på 70- og 80-tallet. Nå reklamemann i Tenkehetta.

Fra 2006 leder i NOF OA.

66 prosent på kalde vinterdager, mot kun skarve 6 prosent under varme sommerdager.

Det er nok en myte at knoppsvanen hutrer, fryser på beina og plages av kalde vintre. Likevel hender det en sjelden gang at svaner fryser i hjel. Etter et kraftig og uventet temperaturfall i Japan rakk ikke en flokk svaner å reagere, men frøs i hjel. Det var dog flere årsaker til dette, ikke kun temperaturen.

Den grønne linje

Knoppsvanen er ren planteeter. Kun i unntakstilfeller går det med noen smådyr og annet, og spesielt gjelder det ungfugler. Nesten all mat henter den under vann.

Den dykker ikke, den bare strekker den lange halsen ned mot bunnen, eller, hvis det er dypt bikker den hele kroppen slik at kun bakenden stikker opp. Svaner som er merket med halsring unngår helst det siste, men det er ikke påvist at merkinga skulle påvirke verken næringsinntak, atferd eller hekkinga negativt.

Føden består spesielt av vannplanter ned til halvannen

meters dybde. Yndete arter er ålegras, havgras, tjønnaks, vasspest og kransalger. Svaner kan derfor gjøre nytte for seg i områder med uønsket vasspest.

Knoppsvaner kan ikke overfores, og den daglige mengden mat er rundt ti prosent av kroppsvekten (ca. 400–500 gram tørrvekt).

Dessverre, vil jeg hevde, er det slik at noen arter lett venner seg til annen føde enn hva som er naturlig for arten. Spesielt gjelder dette knoppsvane, grågås, hvitkinngås og stokkand, som svært raskt går over til brødmat. Det er langt fra heldig – alle arter har det best når de får i seg den type føde som de er skapt til å spise.

Siden fugler ikke har tenner, og grønne planter er tunge å fordøye, spiser de aller fleste planteetende fugler en god del grus og sand i tillegg til den vegetabilske føden.

Plantedelene og grusen samles i kråsen, hvor grusen maler plantene til en graut.

Svaner har en særdeles kraftig og muskuløs krås, og mer enn halvparten av innholdet i kråsen består av grus

To vanlige dødsårsaker

Mange knoppsvaner dør av menneskerelaterte årsaker.

Ledninger

Knoppsvanens øyne sitter på sidene av hodet, noe som gir godt syn i alle retninger. Nesten hele synsfeltet er monokulært, dvs. øynene har ikke samme synsfelt. Ulempen er at svanen har dårlig syn fremover, og mange individer dør derfor i kollisjon med luftledninger, som de rett og slett ikke oppdager i tide.

Blyforgiftning

En annen hyppig dødsårsak er blyforgiftning. En undersøkelse i 1980–81 i Storbritannia, av 288 døde svaner fra hele landet, viste at hele 39 prosent hadde dødd av blyforgiftning fra blybatterier eller blyprosjektiler/hagl. Forgiftning fra blybatterier har økt betraktelig etter at man begynte å fiske med nylonnøre. Hvis en svane henger med halsen og ikke orker å løfte hodet normalt, er blyforgiftning en sannsynlig årsak.

Faktarute 2.

og sand. Dessverre får svaner også i seg blybatterier og -prosjektiler/hagl [faktarute 2].

Plantesetende arter (både fugler og pattedyr, og noen andre) har en lang blindtarm (cecum) hvor cellulosen brytes ned. Hos svaner kan blindtarmen bli hele 25 cm lang.

Brødmat?

Brødmat er lettfordøyelig, og den grusfylte kråsen gjør at brødmaten passerer meget raskt gjennom fordøyelsessystemet.

En leser av og til om at man må mate svaner for å «hjelp dem» gjennom en hard vinter. Hvor lur den tanken er kan diskuteres. Det er først i de siste 50 årene at

Normal hvile- og temperaturregulerende beinposisjon hos knoppsvane. Østensjøvannet, 29.09.2015. Foto John Sandøy

mating av vannfugl har bredt om seg. Svaner er dog blant våre eldste fuglearter, og har eksistert lenge før mennesket. Er det riktig type hjelp å, ved brødmating, å hindre trekk til naturlige overvintringsområder hvor svanene finner den type mat de er skapt til å spise?

Svaner som spiser naturlig føde bruker en stor del av den våkne tiden til matsøk, mens individer som føres med brød bruker opptil 45 prosent av dagen til å bare svømme rundt. Mer fritid, altså, er det så galt da?

Det kan være det, for hyppig brødføring av vannfugl kan føre til en rekke problemer, både for individet og miljøet.

Ved hyppig brødmating av vannfugl ...

- spiser fuglen mindre eller ingenting av den naturlige føden. Det kan resultere i feilernæring samt gjengroing av miljøet (fordi plantene ikke blir spist). En undersøkelse i USA viste at vann med knoppsvaner (som ikke ble matet!) hadde 70–80 prosent mindre biomasse av vannplanter enn avskjermede kontrollarealer.
- blir det mer avføring enn normalt, altså gjødsel som kan resultere i ytterligere gjengroing.
- blir det mer mat per individ enn normalt, noe som kan resultere i unaturlig høye individantall. Dette øker risikoen for epidemiske sykdommer.

Knoppsvaner tar ofte sine unger på ryggen, noe sangsvaner aldri gjør. Engervannet, 09.06.2007. Foto Kjell Sigurd Strandenæs

- oppstår en ubalanse mellom proteiner/karbohydrater og vitamin D (samt E). Fuglen får da større behov for vitamin D enn den klarer å ta til seg, noe som hemmer normal oppbygging av skjelettet. Dette gir av og til utslag i såkalt vinkelvinge [faktarute 3].

Skittsnakk

Når det gjelder skitt, har man forsket på det også. Når en knoppsvane starter med dagens etegilde og begynner med tom mage, går det én til halvannen time før første avføring. Så skiter den en gang i kvarteret etter det, og mengden skitt per tømning er i snitt 100 gram. Merk at dette kun gjelder svaner som spiser sin naturlige føde. Brødmat gir hyppigere avføring = mer skitt!

Nå er det noen som hevder, særlig i Polen, at avføring fra knoppsvaner er positivt for bestanden av brasme og annen matfisk.

Siden vi er så godt i gang med skittsnakk: Hvitkinngjess skiter hvert 3,5 minutt (enda

Vinkelvinge

Vinkelvinge er et velkjent problem, særlig innen oppdrett, hvor det mates med kraftfôr. Når næringsstoffene kommer i ubalanse begynner håndsvingfjærene å vokse før ytterste ledd av vingeskjelettet er ferdig utviklet. Leddet vrir og fjærene vokser i gal retning. Fugler med vinkelvinge kan som regel ikke fly. Fuglen er ikke fysisk plaget, men levetiden blir forkortet. Vinkelvinge kan utvikles på én eller begge vinger, men oftest kun på den venstre, og oftest hos hanner.

Faktarute 3.

oftere hvis man mater med brød).

Om monogami og utroskap

Knoppsvaner er sjelden utro. De holder seg helst til én partner gjennom hekkesesongen – men ikke alltid! En hunn kan i sjeldne tilfeller hevde flere revir med ulike hanner (opptil tre revir med fire hanner gjennom seks hekkesesonger er registrert i Storbritannia).

Alle knoppsvaner er altså ikke monogame gjennom livet, selv om det ofte hevdes i eldre litteratur. Som for mange andre arter gjelder regelen om at så lenge hekkinga er vellykket fra

Knoppsvanens hale er lengre enn hos sangsvanen, og stikker utenfor beina i flukt. Nordre Øyeren, 16.03.2008. Foto Eyvind Rugland

år til år, er det ingen grunn til å bytte partner. Går det dårlig, kan det være god grunn til å skifte partner.

Å finne en passende partner er dog ingen enkel oppgave – det er faktisk svært komplisert siden hvert individ har sin personlighet. Enda mer innviklet blir det av at hunnene kan bli kjønnsmodne allerede som toåring, mens hannene som regel ikke oppnår kjønnsmoden alder før etter fire til seks år.

Omtrent 85 prosent av pardannelsene resulterer i vellykkete «ekteskap», ofte livslange. For de resterende 15 prosent kan det bli en årelang prøve med stadig nye partnere. Noen par kan holde sammen i mange år uten å hekke, og noen individer går alene gjennom livet.

Skilsmisseraten er høyere for ikke-hekkende par: ni prosent mot ellers tre.

Eldre svaner som mister sin partner er lite interessert i unge partnere, antagelig fordi de ikke ønsker å gamble med hekkingen på grunn av en uerfaren grønnskolling.

Som eksempel nevnes en engelsk undersøkelse over syv år med over 100 par knoppsvaner. Av disse hadde 22 individer minst tre ulike partnere i perioden. Tre svaner hadde fire partnere, og ni individer byttet partner hvert år i tre etterfølgende år. En hunn gikk lei «mannen sin» etter første året, og flyttet en bit unna med en ny hann. Den gamle hannen hekket da ikke det året. Men så fant hun antagelig ut at den første partneren ikke var så ille likevel, og flyttet tilbake til ham året etter.

Og hos svaner er det som hos fugler flest: Hekkinga blir mer vellykket jo lenger paret har holdt sammen. Akkurat

som hos oss mennesker må man lære å leve sammen!

Hekking

Knoppsvanens reir er nokså stort, halvannen til nesten to og en halv meter i diameter. Siv, takrør og det som måtte vokse på selve reirplassen (reiret ligger alltid i våtmarksmiljø i strandsonen) blir brukt, og reiret blir en opphøyd «såte». Som regel er det kun hunnen som bygger, men hannen hjelper til med å hente reirmateriale.

Når reiret er ferdig ligger det ikke særlig skjult, siden alt reirmateriale hentes i en sirkel rundt.

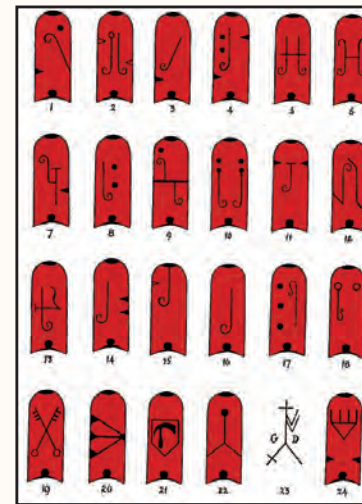
Begge ruger (hannen om dagen, hunnen om natten) de normalt fire til syv eggene (kan være ett til tolv), som klekkes etter 35–41 dager. Ungene er ikke flygedyktige før etter to måneder.

Tilgangen på føde er avgjørende, dels for hvor mange egg som legges, dels for hvor stort revir som hevdes. Ved Østensjøvannet i Oslo, hvor mattilgangen er svært god, hekker knoppsvaneparene tett i tett.

Akkurat som hos gjess og ender mater ikke svaner ungene, som selv må finne føde fra første dag. Kun én dag gamle begynner ungene å massere og stelle fjærdrakten. Når sollyset treffer fjærene som stelles, begynner kroppen å produsere D-vitaminer til beinbyggingen.

På grunn av den lange hekkeperioden rekker våre norske svaner kun å få frem ett kull per år.

Dødeligheten hos ungene er stor, og kun én av fem oppnår voksen alder.

I Storbritannia eier Dronning Elizabeth II alle ville knoppsvaner. I gamle dager var det slik at grunneiere hadde eierskap til «sine» knoppsvaner, mens monarken eide alle de andre. Eierskapet ble markert ved at man skar inn gårdens bumerke på knoppsvanens overnebb.

I perioden 1450–1600 ble det benyttet så mange som 630 ulike bumerker på knoppsvaner. På bildet over vises noen av dem.

Klarer man kneika til voksen alder, blir knoppsvanen gjerne 15–20 år. Den eldste ville knoppsvane man kjenner til er en danske som ble 40 år.

Hybridisering mellom svanearter er uhyre sjelden, men det hender at knoppsvane og sangsvane hybridiserer.

Fjærdrakt og myting

Fjærdrakten hos knoppsvanen er hvit over hele kroppen og vingene. Ungfuglene er brungrå (av og til helt hvite, såkalte «polske svaner»), og får ikke voksendrakt før etter to til fire år.

Ingen andre fugler har så mange fjær som svaner, opp mot 25 000. Pigment (melanin) styrker fjærene, og siden knoppsvanens fjærdrakt mangler pigment er fjærene ikke like sterke som for eksempel hos haukefugler.

Akkurat som andre fugler må knoppsvaner skifte fjærdrakt, og det skjer en gang per år. Det heter myting, og hos svaner, gjess og ender skiftes alle vingefjærene omtrent samtidig på sensommeren. Fuglen er da ikke flygedyktig, og holder seg mer i skjul.

Knoppsvanen har den lengste myteperioden av alle fugler – utskifting av vingepenner tar opp til syv uker. Mange drar til spesielle myteplasser allerede to til fire uker før mytinga.

Vingefjærene mytes først, og hos knoppsvaner felles håndsvingfjærene først. Håndsvingfjærene er lenger enn armsvingfjærene, og vil da være ferdig utvokst samtidig med armsvingfjærene. Håndsvingfjærene vokser dessuten noe raskere, ca. 6 mm per døgn.

Interessant er at tynge individer begynner mytinga tidligere, slik at alle individer i flokken er ferdig med vingemytinga samtidig. Men hekkende par myter ikke samtidig, slik at det alltid vil være en fullt operativ voksen til å passe på ungene.

I vingemytinga mister svanen 25 gram kroppsvekt per dag, og kan miste så mye som 20 prosent kroppsmasse under hele myteperioden.

Etter vingemytinga skiftes fjærene på undersiden og på halen, så resten av kroppen. Hodet og nakken mytes ikke før vinteren setter inn.

Knoppsvanen har for øvrig lengre hale enn sangsvanen. Hos sangsvanen stikker føttene utenfor halen i flukt, men ikke hos knoppsvanen.

Til forskjell fra andre store fugler som traner, storker, hegrer og pelikaner kan svaner ikke glideflyge.

Fra Asia til Europa

For 1000 år siden levde knoppsvanen kun ved de sentralasiatiske steppesjøene. Hvor den naturlige bestandsgrensen ville vært i dag er ikke lett å vite, siden den vakre, hvite fuglen ble innført over hele Europa.

Knoppsvanene trivdes, og det ble etablert mange stammer i Europa. Det var de kongeliges fugler. Men i gamle dager jaktet man på alt som kunne spises, selv om det kunne medføre dødsstraff å skyte en av kongens svaner.

Skytinga tok så til de grader av at arten nesten ble utryddet. Redningen ble totalfredning på 1800-tallet.

Selv om knoppsvanen ikke er langtrekker, regner man med at mer enn 20 prosent av den europeiske bestanden overvintrer på Irland. Verdensbestanden ble i 2006 beregnet til drøyt 600 000 individer.

Det interessante er at knoppsvanen antagelig hadde større utbredelsesområde for veldig lenge siden.

Man har funnet 6 000 år gamle fossiler av knoppsvane i Storbritannia, og rundt Middelhavet har man funnet 13 000 år gamle knoppsvane-fossiler. Fossiler av en fysisk større, utdødd underart av knoppsvane *Cygnus olor bergmanni* er funnet i Aserbajdsjan.

Knoppsvane ble introdusert i USA og Canada rundt midten av 1800-tallet, for å «pynte opp i parkene». Mange

anser arten som uønsket (svar-
telistet) i Nord-Amerika. Men
kanskje er arten heller re-intro-
dusert? I flere av USAs stater
har man funnet fossiler (fra
sen pleistocen og helt tilbake
til miocen) som antas å tilhøre
knoppsvane.

«Jag vill ha stekt svan!»

Til revyen Sorglösa brunn
skrev Povel Ramel replikken
«Mormor, jag vill ha stekt svan
till middag!».

I dag spiser nesten ingen
svanekjøtt. Men kjøttet er vel-
smakende, og knoppsvanen
ble ikke bare innført til Europa
for sin staselighet. For de
kongelige var knoppsvane en
ettertraktet rett.

I år 1251 holdt Henrik
(Henry) III av England en
julemiddag for hoffet, hvor det
ble servert 125 unge svaner.
Det er dog ingen rekord; da
erkebiskopen av York, George
Neville, skulle ordineres i 1465
ble det fortært hele 400 svaner.

Vanlige tilleggsingredi-
enser var urter, grønnsaker,
spekk og brunet surkål.

Visste du?

Det finnes 6–7 svanearter i verden
(etter hvilken klassifisering man
bruker).

I Norge er det 3 arter: knoppsvane,
sangsvane og dvergsvane.

Knoppsvanen er god til å gjenkjenne
ulike mennesker etter atferden (skyr
den «slemme», kommer til den
«snille»).

Svaner har kun 300–400 smaksløker
(mennesket har 9 000–11 000)

Svaner har 24–25 halsvirvler, og det
er mer enn for noe annet dyr.

Utbredelse i OA

Den første knoppsvanen som
er registrert i Norge ble skutt
i indre Oslofjord nyttårsaften
1869. Så foreligger det ytter-
lig tre norske rapporter på
1800-tallet.

Tiden gikk, og først
på 1940-tallet begynte det å
komme flere observasjoner.
I 1965 og 1966 hekket det et
utsatt par ved Østensjøvannet
i Oslo.

Så ble det nesten stille,
og først på 1990-tallet begynte
det å komme jevnlige rap-
porter. I OA begynte arten
å hekke regelmessig fra
1993, først i Hallangspollen
(Frogn), Bunnefjorden (Ås) og
Engervannet (Bærum).

Deretter begynte det
virkelig å ta av, og antall rap-
porter skjøt i været. I 2014 ble
knoppsvane rapportert mer enn
2000 ganger i OA (merk at det
er antall rapporteringstilfeller,
ikke individtall!).

I Guide til fuglelivet i
Oslo og Akershus (2001) anslås
hekkebestanden til å være
20–30 par. Arten er dog i stabil
økning. Søker en på sikre hek-
kinger i OA i 2015 på nofoa.no
og på artsobservasjoner.no, og
filtrerer ut dobbeltføringer, fin-
ner man minst 52 registrerte
hekkende par. Ikke alle tar seg
bryet med å markere hekketek-
teria, og det er sannsynlig at
ikke alle par blir oppdaget.

Derfor stipulerer jeg at
hekkebestanden i Oslo og
Akershus i 2015 var ca. 60 par.

Hva med knoppsvane
kontra sangsvane? De siste 15
årene er det rapportert om hek-
king av sangsvane på minst 10
lokaliteter i OA. Er det plass til
en bestandsøkning for begge
arter? Vil det gå på bekostning

av andre arter? Ifølge litteratu-
ren dominerer sangsvane over
knoppsvane. Vi får bare vente
og se.

Svanesangen

Avslutningsvis noen ord om
den kjente svanesangen. Det
er en myte, likevel har mange
skrevet om hvordan svanen
synger på sitt dødsleie. Fra
The Notebooks of Leonardo da
Vinci: *The swan is white with-
out spot, and it sings sweetly as
it dies, that song ending its life.*

Litteratur og lenker

Bech, C. (1979). *Body Temperature, Metabolic Rate, and Insulation in Winter and Summer Acclimatized Mute Swans* (Cygnus olor). *Journal of Comparative Physiology*. Springer-Verlag. s 61–66.

Brazil, M. (2003). *The Whooper Swan*. T & AD Poyser Ltd, London. 508 s.

Cocker, M. (2013). *Birds and People*. RSPB. Jonathan Cape, London. s 89–92.

Dale, S., Andersen, G.S., Eie, K., Bergan, M. og Stensland, P. (2001). *Guide til fuglelivet i Oslo og Akershus*. Norsk Ornitologisk Forening, avd. Oslo og Akershus. s 232.

Dijk, v.K. og Eerden, v.M.R. (1983). *Biometrics and timing of primary moult of non-breeding Mute Swans Cygnus olor at Lake IJsselmeer, the Netherlands*. Universitetet i Groningen, Haren.

Frøstrup, J.C. (1983). *Kongsfuglen – knoppsvanens liv og historie*. Universitetsforlaget. 105 s.

Haftorn S. (1971). *Norges fugler*. Universitetsforlaget, Oslo, s 70.

Holderread D. (2000). *Wing Disorders in Waterfowl*. Holderread, 30 s.

Høgsbro, S. (1985). *Från anka till örns – en kulturhistorisk kokbok*. Carlsson Bokförlag. 168 s.

Kear, J. (1990). *Man and Wildfowl*. T & AD Poyser Ltd, London. 289 s.

Løfaldli, L. (1994). *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. S. 54–55.

Midtgård, U. (1981). *The Rete tibiotarsale and Arterio-venous Association in the Hind Limb of Birds: A Comparative Morphological Study on Counter-current Heat Exchange Systems*. *Acta Zoologica*, Vol. 62, 1981:2, Sverige. s 67–87.

Minton, C.D.T.. (1968). *Pairing and Breeding of Mute Swans*. *Wildfowl* 19. S. 41–60.

Svensson, L. (2010). *Gyldendals store fugleguide*. Oslo, Gyldendals forlag. S. 14–15.

Swift, B.L. et al (2013). *Status and Ecology of Mute Swans in New York State*. New York State Department of Environmental Conservation Division of Fish, Wildlife and Marine Resources, USA. 39 s.

birdlife.no/fuglekunnskap/fugleatlas/index.php?taxon_id=3422

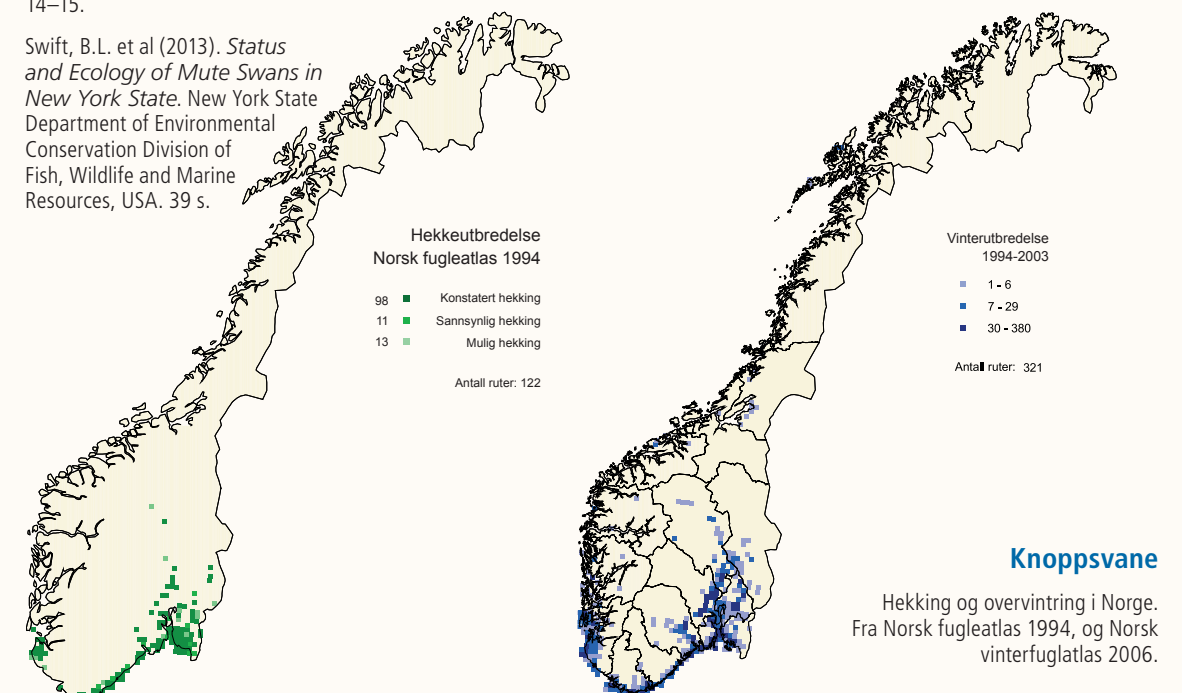
fuglevennen.no/arter/?or_id=813

birdlife.org/datazone/species/factsheet/22679839

birdsofeden.co.za/index.php?comp=article&op=view&id=708

Selv en vannfugl kan bli tørst!
En voksen knoppsvane blir 140–160
cm lang (ca. 80 cm kroppslengde).
Vingspennet er 200–240 cm, og
normalvekten er 8–14 kg.

Vollenbukta, 22.03.2008
Foto Svein Dale

FØRSTEAMANUENSIS GEIR SØLI VED NATURHISTORISK MUSEUM

MITT ØSTENSJØVANN

Vi møter Geir Søli utenfor Naturhistorisk museum på Tøyen. Museet er en del av Universitetet i Oslo, og Østensjøvannets Venner har hatt et godt samarbeid gjennom alle tider med fagfolk herfra.

AV FINN A. GULBRANDSEN

Geir Søli med insektfangst på Bogerudmyra. Foto: Ida Korneliussen

Blant annet gjennom den store undersøkelsen som Geirs kollega, Lars Ove Hansen, gjennomførte rundt år 2000, og gjennom Oslofjordprosjektet som ble støttet av Artsdatabanken og hvor både Hansen og Søli var engasjert.

Vennlig tar Søli oss med på en lang vandring gjennom den stor-slagne utstillingen i museet, opp noen trapper og gjennom nye ganger før vi ankommer arbeidsplassen til Geir. Den gamle bygningen er preget av små, men trivelige kontorer.

TETT KONTAKT MED ØSTENSJØVANNET

Med hans lune væremåte trekkes vi med i en interessant samtale om insekter. Geir har bodd i Østensjø bydel i mange år. Her har han hatt tett kontakt med Østensjøvannet, og spesielt Bogerud-

INSEKTER VED ØSTENSJØVANNET:

Over 2000 insektarter er påvist til tross for at mange store og artsrike insektgrupper ikke er undersøkt. Av disse er det hele 51 rødlistearter. Et høyt antall i et såpass avgrenset område. Her finnes arter som ikke er påvist andre steder i Norge.

myra og Bogerudskogen kjenner han godt. Geir kommer fra Brevik, men hovedfaget i entomologi tok han i Bergen hvor også doktorgraden ble gjennomført i 1994.

18 000 ULIKE ARTER

Ved Naturhistorisk museum har han arbeidet siden 1996. Han var blant annet leder av museets utstillings- og publikumsseksjon i syv år. Nå er han leder av entomologisk avdeling og får noe mer tid til undersøkelser og forskning. Geir Søli har taksonomi og systematikk hos insekter som sitt arbeidsfelt. Hans viktigste forskningsområde er systematikk og evolusjon hos soppmugg. I parentes bemerket har vi etterhvert forstått at insekter er et meget interessant, utfordrende og vanskelig arbeidsfelt. Med mer enn 18 000 ulike arter bare i Norge, kan man jo ane at dette ikke er lett match og at det må være et utrolig spennende og fascinerende arbeidsfelt.

VÅTMARK ER GUNSTIG FOR INSEKTER

Om Østensjøområdet forteller Søli at ferskvann og våtmark er gunstig for insekter, og at det er overraskende med såpass mange nesten uberørte “lommer” nærmest midt i byen. I tillegg til våtmark, ligger også Østensjøvannet i et område med artsrik og varmekjær natur. Det er flott for mange insektarter.

Geir har hatt sine insektfeller ved Bogerudmyra og andre steder ved vannet. Spesielt de fem siste årene har han påvist flere interessante arter. Det samme gjelder også for Ljanselva, et av de andre områdene i nærmiljøet, som han besøker ofte. I år vil han sette ut en eller to nye feller.

NYE ARTER FOR NORGE

Høsten 2009 påviste Søli løvfluen *Trigonometropus frontalis* på Bogerudmyra. Dette er foreløpig det eneste norske funnstedet av arten. Den er så lett å kjenne igjen at arten kunne ha blitt rapportert av ikke-eksperter, forteller Søli. Derfor er det grunn til å tro at

den er meget sjelden hos oss. Den er en god rødlistekandidat. Lite er skrevet om livshistorien til *Trigonometropus frontalis*, men den fanges gjerne på fuktige områder med tuer av starr og siv. Den er noe mer vanlig syd i Sverige og i Danmark.

Ved selve vannet fanget Søli i 2009 nok en annen tovinge ny for Norge, en liten fruktflue med det latinske navnet *Drosophila lim-bata*. Året etter påviste han samme art ved Ljanelva. På Bogerudmyra fant han samme året en annen interessant art, vindusmyggen *Sylvicola fuscatus*. Denne arten ble også funnet ved Ljanselva og året etter ved Langesund i Telemark. Ved Ljanselva fant han også en annen, nærstående art, *Sylvicola stackelbergi*, som utvilsomt også finnes rundt Østensjøvannet. Heller ikke denne arten var kjent tidligere i landet, men den er nå påvist flere steder i Sør-Norge.

Fortsatt har Søli mye fluemateriale fra Bogerudmyra som ikke er gjennomarbeidet, og han er ganske sikker på at det her skjuler seg flere spennende og kanskje nye norske arter.

BLOMSTERFLUER

Østensjøområdet er et eldorado for blomsterfluer, forteller Søli. Kantsoner og blomsterenger danner gode habitater for de 93 påviste artene. Det er den eneste kjente norske lokalitet for nordisk glansblomsterflue (*Orthonevra erythrogona*). Sumpglansblomsterflue (*Orthonevra intermedia*), gul strandblomsterflue (*Parhelophilus versicolor*), gulfotmetallblomsterflue (*Lejogaster tasata*) og prydmåneflekkflue (*Eumerus ornatus*) er også sjeldne blomsterfluer som har tilhold ved Østensjøvannet.

Geir Søli forteller at det er flere delområder ved Østensjøvannet som bør undersøkes nærmere når det gjelder insektlivet. Det gjelder f.eks. Almedalen, Bølerfossen, Bogerudskogen og takrørskogene som alle utgjør interessante og spennende leveområder for mange arter.

BOLIGBYGGING VED ETERFABRIKKEN OG BOGERUDVEIEN 13 - 15

Han er skremt av planene om utbygging ved Eterfabrikken og Bogerudheimen som vil kunne føre til store endringer for det biologiske mangfoldet i Bogerudskogen og kanskje også på Bogerudmyra, ikke minst på grunn av den store permanente aktiviteten som boligbygging nødvendigvis må føre med seg. Fra fabrikkområdet er det også grunnvannsnedslag som kan ødelegges. Det er trist hvis ikke politikerne greier å ta hensyn til et slik flott naturområde, avslutter Dr. phil. Geir Søli.

Høsten 2009 påviste Geir Søli løvfluen *Trigonometropus frontalis* på Bogerudmyra. Dette er foreløpig det eneste norske funnstedet av arten. Foto: Geir Søli.

CATHRINE SENJE 1927-2015

Cathrine Senje døde 20. desember 2015 i en alder av 88 år. Fra 1950-tallet bodde familien på Oppsal. For oss som hadde gleden av å kjenne henne var hennes bortgang også avslutningen på en lang rekke aktiviteter og tiltak som hun hadde engasjert seg i, spesielt i Østensjø-området. Som lærer og forfatter har hun etterlatt seg en rekke fotavtrykk. Hun hadde utpreget god formidlingsevne, rask og klar i sin fremferd. Litteratur var hennes store interessefelt.

Østensjøvannet, av hennes mann kalt smørøyet i bydelen, lå hennes hjerte nær. Hun vil bl.a. bli husket for artiklene hun skrev i *Sothøna* under vignetten «*Cathrines hjørne*». Det ble faktisk 24 artikler. Første artikkel ble skrevet til nr. 23 høsten 2002. Det siste til nr. 46 høsten 2013. Her fikk hun spredd kunnskap, begeistring og engasjement for natur, lokalhistorie og kultur i nærområdet.

Barn- og ungdom var Cathrine særlig opptatt av. Det viste hun gjennom oppbyggingen av Norsk Barnebokinstitutt. I 2003 fikk hun Askeladdprisen fra Norsk Barnebokforum. På Deichmanske bibliotek på Oppsal var hun nesten daglig, alltid i forbindelse med et oppdrag på biblioteket, enten det var en lesesirkel eller høytlesning for barn. I Østensjø Eldreuniversitet var hun en ildsjel og det samme kan sies om hennes engasjement med oppførelse av *Spillet om Sara-bråten*, som hennes mann, Sigurd Senje skrev. Som regissør for spillet ga det henne mange utfordringer som litterært interessert. Da spillet i 2007 ble oppført for syvende gang fikk Cathrine bydelsprisen.

Hennes bidrag med innsamling av fotografisk materiale ga grunnlaget for den lokale bildebasen på Deichman. Stor innsats la hun også ned ved utgivelse av Østensjø kunstkart i 2009, et samarbeid med Østensjø Kunstforening.

Vi minnes Cathrine for et mangfoldig engasjement gjennom mange tiår og takker for hennes innsats. Hun vil bli husket og savnet.

For Østensjøvannets Venner

Amund Kveim, Finn Arnt Gulbrandsen, Leif-Dan Birkemoe

Nekrologen sto også i Aftenposten 12.01.2016

Langerudbekken ble bygd som rensepark i 2005. Rehabiliteringen ble ferdig i slutten av mars 2016. Sedimenter er fjernet og tersklene forsterket. Renseeffekten skal nå være mye bedre. Det mørke feltet nederst til høyre på bildet er en ny grunn flomdam. Vannet fra første rensedam renner over og inn i flomdammen ved stor vannføring. Foto 01.04.2016.

LANGERUDBEKKEN RENSEPARK REHABILITERT

I august 2005 ble Langerudbekken rensepark offisielt åpnet. I elleve år har den vært i drift. Sedimentlagene var vokst betydelig. Kombinert med høy grunnvannstand førte det i perioder til at vann lekket ut av dammene og turveien ble oversvømmet. Avrenningen til kanalen har heller ikke virket som forutsatt. Renseeffekten ble redusert. Det var tid for rehabilitering.

TEKST OG FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

KANALER LANGS TURVEIEN

Langerudbekken har sine kilder i området ved Bakkehavn gård. Opprinnelig rant bekken ut i Klopptjern, det lille tjernet ute i Bogerudmyra. På 1960-tallet ble denne delen av Bogerudmyra skilt fra resten av myra med kanaler langs turveien. På omtrent samme tid ble bekken lagt i rør over gressletta mot Bogerudmyra som tidligere var dyrket kulturmark.

GJENÅPNING

I forbindelse med etableringen av Rustad kunstgressbane og initiativ fra Østensjøvannets Venner, ble det avsatt midler til å gjenåpne Langerudbekken på en slik måte at rensing av vannet ble gjort mulig. Dette var i tråd med Oslo kommunes vedtak om gjenåpning av bekker og elver der det er mulig.

UTVIDELSE OG OPPDEMNING

Oslo kommune i samarbeid med Jordforsk prosjekterte renseparken som en utvidelse og oppdemning av bekken. Resultatet

ble et effektivt anlegg for bedring av vannkvaliteten. Langerudbekken har, foruten å bedre vannkvaliteten, til formål å rehabilitere naturkvaliteter, øke det biologiske mangfold og å utvide rekreasjonsområdet.

Flomdammen utformes. Staven for lasermåling holdes av Ole Jonny Delerud og i gravemaskinen Håkon Svarstad, begge fra Anleggsgartnermester Løvold AS. Foto 15.03.2016.

FLERE DAMMER

Renseparken består av flere dammer og våtmarker i serie som er utformet som en buktende – meanderende - ”elv” over sletta. En av dammene har en øy som rasteplass for fugler. Dybden i dammene varierte opprinnelig fra 0,2 til 1,5 meter, hvor de grunne partiene ble dekket med våtmarksvegetasjon, dels ved utsetting av stedege planter, og dels ved naturlig innvandring. Området er tilrettelagt for ferdsel med ”hoppestein”, noe som gjør det mulig å gå gjennom anlegget.

FJERNET SEDIMENTER

Rehabilitering har lenge vært planlagt av Bymiljøetaten med stadige påminnelser fra Østensjøvannets Venner. I mars 2016 kom arbeidet endelig i gang i marken. I løpet av en 14-dagers periode ble det fjernet sedimenter som ble fordelt på vollene rundt anlegget. Omkring 500 m³ masse ble tatt opp. I tillegg ble det bygget en grunn flomdam på 600 m² med innløp fra første rensedam. Ved stor nedbør skal denne dammen virke som fordryningsdam. Turveien er hevet og en grøft parallelt på vestsiden samler opp vann som renner sørover mot turveibroen. Vollene i anlegget skal tilsås og planter reetableres.

Bymiljøetaten, seksjon Park og friområder, har hatt prosjektledelsen. Norsk Institutt for Bioøkonomi - NIBIO – spesialister på denne type arbeid, laget rapporten som lå til grunn for rehabiliteringen. Arbeidet i marken ble utført av Anleggsgartnermester Løvold AS. Ved ferdigstilling ble arbeidet godkjent av NIBIO.

Langerudbekken har sine kilder i området ved Bakkehavn gård. Den kommer ut av et rør rett nedenfor Langerudsvingen før den går over i en åpen bekk og ut i første rensedam. Foto: 30.04.2016.

OMKJØRING: VEIEN TIL TRONDHEIM GÅR SØROVER PÅ ØSTENSJØVEIEN

Omkjøringsskilt til Trondheim satt opp i forbindelse med stengning av ett av løpene i Bryntunnelen 22. februar 2016. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 27.02.2016.

Overraskelsen var stor da det ble satt opp omkjøringsskilt til Trondheim sørover på Østensjøveien fra rundkjøringen i Østensjøveien og Håkon Tveters vei da et av løpene i Bryntunnelen ble stengt 22. februar 2016. I Håkon Tveters vei ved Østensjø skole kom det også opp et skilt, dette med anvisning retning Bryn for kjøretøyer under 4 meters høyde. Dermed skulle de virkelig store og tunge trailere kjøre langs Østensjøvannet.

Østensjøvannets Venner reagerte med å varsle Bymiljøetaten om at her måtte beredskapen økes for å ta høyde for eventuelle uhell. Hva ville skje om en trailer kjørte av veien eller at en tankbil fikk lekkasje noen meter fra naturreservatet? Beboere langs Østensjøveien rapporterte om økt trafikk, særlig av tunge kjøretøyer. Det gikk ikke mange dager før skiltene ble fjernet.

Innsnevringen til ett kjørefelt på Østensjøveien ved Bryn har i ettertid ikke hatt nevneverdig innflytelse på trafikksituasjonen langs Østensjøvannet. Noe mer kødannelse på Østensjøbroen har nok vært registrert, trolig en effekt av trafikken på Enebakkveien og i noen grad på E6.

UTBYGGINGSPLANENE TAR OVERHÅND – NATUREN BLIR SKADELIDENDE

I følge prognosene vil Oslos innbyggertall øke dramatisk de nærmeste årene, og kommunen legger opp til bolig-utbygging i et omfang vi ikke har sett maken til siden årene etter krigen. Men, mens man den gangen valgte å innlemme Aker i Oslo for å bygge der, skal man denne gangen fortette og bygge i høyden. Rundt Østensjøvannet er det nå mange planer som etter vårt skjønn hver for seg, og ikke minst samlet, utgjør en trussel for området.

TEKST AMUND KVEIM – FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

Bogerudskogen med Langerudbekken rensepark i forkant. Helt til venstre Eterfabrikken og i bildets høyre kant skimtes boligblokkene på Bogerud. Planlagte høyblokker på begge sider og midt på vil drastisk endre landskapsbildet. Foto: 19.05.2009.

DEN SAMLEDE VIRKNING

Dessverre velger man å behandle hvert enkeltforslag isolert uten å se hva den samlede virkning for Østensjøområdet blir. Flere boliger medfører økt trafikk, behov for større skolekapasitet, nye barnehager og idrettsanlegg. Det er umulig å forestille seg at ikke dette vil medføre økt press på gjenværende grøntområder og mer slitasje og forstyrrelser rundt Østensjøvannet. Alle er velkommen til å bruke Østensjøområdet miljøpark, men vi må lære oss å bruke området uten å forbruke det.

ENDRER LANDSKAPSBILDET

Utbyggingen av Oppsal senter med høyhus er allerede igangsatt. Oppsal gård er foreslått utbygd med høye blokker, Oppsal sykehjem skal utbygges, Eterfabrikktomten foreslås utbygd med

høye blokker, Bogerudveien 13-15 (Bogerudheimen) er foreslått utbygd med blokker, Bogerud senter foreslås utbygd med høyblokker og området ved Statoil Østensjø skal utbygges for å nevne noen langs vannets østside. Noen av dem er problematisk i form av at de øker presset på området og ved at de endrer landskapsbildet, men noen av dem har også direkte følger for biologisk mangfold i miljøparken.

Vi anser det ikke som hverken ønskelig eller nødvendig å legge opp til så omfattende utbygging i denne delen av Oslo, og den utbyggingen som skal skje må i stor grad tilpasses de stedlige forholdene. Man bør generelt være tilbakeholden med utbygging i Østensjø bydel og man må helt avstå fra høyhus og tetthet inn mot selve miljøparken.

1. Som følge av omlegging av skolene og den utstrakte bruken av idrettsbyggene på Manglerud ønsker man nå å etablere bil- og bussvei gjennom miljøparken nord for området. Kollen til venstre i bilde vil bli sprengt bort om planene blir fulgt opp. Foto: 15.05.2016.
2. Bygningene i Bogerudveien 13-15 skal rives og femetasjes blokker med underetasjer planlegges, hvilket vil bety 6-7 etasjer sett fra miljøparken som bare ligger ca. ti meter unna. Foto: 26.04.2016.
3. Eterfabrikkens karakteristiske fyrhus med skorstein tenkes bevart. Foto: 23.10.2015.

ETERFABRIKKEN

Her har utbygger nå levert sitt forslag til Plan- og bygnings-etaten (PBE). Planen medfører rivning av mesteparten av den gamle Eterfabrikken og disponentboligen, men den eldste fabrikkbygningen i teglstein og det karakteristiske fyrhuset med skorsteinen tenkes bevart. Langs Bogerudveien og Eterveien planlegges en lang lamellblokk og i brinken ned mot Miljøparken tenker man seg fire høyhus. Aller nederst planlegges en tynn «hensynsone» der vegetasjonen skal spares.

I forrige nummer av Sothøna hadde vi en fyldig presentasjon av fabrikkens historie og hvilke uheldige konsekvenser omregulering til boligområde vil få. Området er i dag regulert til næringsformål, og det har hatt den effekt at tomten har fått ligge nokså uforstyrret sett fra naturens side. Fossekallen boltrer seg i Bølerbekken og det er aktive reve- og grevlinghi rett i nærheten.

Saken behandles nå av PBE før den sendes ut på offentlig høring og politisk behandling.

BOGERUDVEIEN 13-15

I Bogerudveien har Barne- og ungdomspsykiatrien flyttet ut og bygget er solgt og står tomt. Her planlegges det femetasjes blokker med underetasjer, hvilket vil bety 6-7 etasjer sett fra miljøparken som bare ligger ca ti meter unna. Tett granskog gjør at bare de øvre etasjene vil være synlig i landskapsbildet, men det er vanskelig å tenke seg at man ikke over tid vil få tillatelse til å felle denne for å få mer lys og utsikt.

I området umiddelbart nedenfor ligger et flott naturområde som i dag er lite brukt og derved verdifullt for det samlede biologiske mangfoldet i miljøparken. Her finner vi bl.a. leveområdet til en insektart som ikke er registrert noe annet sted i Norge. Området er biologisk sett så verdifullt at Fylkesmannen har signalisert at naturreservatet vil bli utvidet opp hit straks turveien langs Bogerudmyras østside er flyttet.

Saken er foreløpig ikke kommet lenger enn at man har sendt ut varsel til naboer om at man har startet planarbeidet.

MANGLERUD SKOLE OG IDRETTSPARK

I området ved Manglerud skole og idrettspark er det også foreslått endringer. Som følge av omlegging av skolene og den utstrakte bruken av idrettsbyggene ønsker man nå å etablere bil- og bussvei gjennom miljøparken nord for området. Dette er et område der de biologiske verdiene isolert sett er begrenset, men planene vil endre området fra et stilleområde til et område preget av trafikk. Trafikksituasjonen i området har vært uholdbar i mange år med ulovlig kjøring og parkering langs turveiene. De flotte idrettsanleggene er godt besøkt og dette vil forsterkes med nytt bad og ishall. Det er ikke vanskelig å forstå ønsket om bilfri skolegård, men man har hele tiden vært klar over at dette ville utløse ønske om nye inngrep i miljøparken. Her er det imidlertid fullt mulig å tenke seg andre løsninger, som f.eks. en kulvert, som skiller barn fra trafikk.

BIT-FOR-BIT UTBYGGING

Konsekvensene av all utbyggingen er selvfølgelig uheldige, men begrensede, i hver enkelt sak. Samlet sett vil vi imidlertid lett se

Disponentboligen til Eterfabrikken foreslås revet. Foto: 07.10.2007.

at presset på Østensjøområdet Miljøpark som naturområde blir større og større. De grønne og uforstyrrede arealene i miljøparken og randsonene blir mindre og bruken og derved slitasjen og forstyrrelsene blir større og større.

TENKE HELHETLIG

Nye boliger fører over tid til nye behov. Allerede nå er man i gang med å planlegge storstilt utvidelse av både Østensjø og Rustad skole og i fremtiden kommer man til å lete etter egnede steder for barnehager og idrettsanlegg. Gjenværende grønne arealer vil bli vurdert og naturen blir den tapende part. Hvis vi virkelig ønsker å bevare det lokale biologiske mangfold må vi derfor begrense inngrepene og tenke helhetlig.

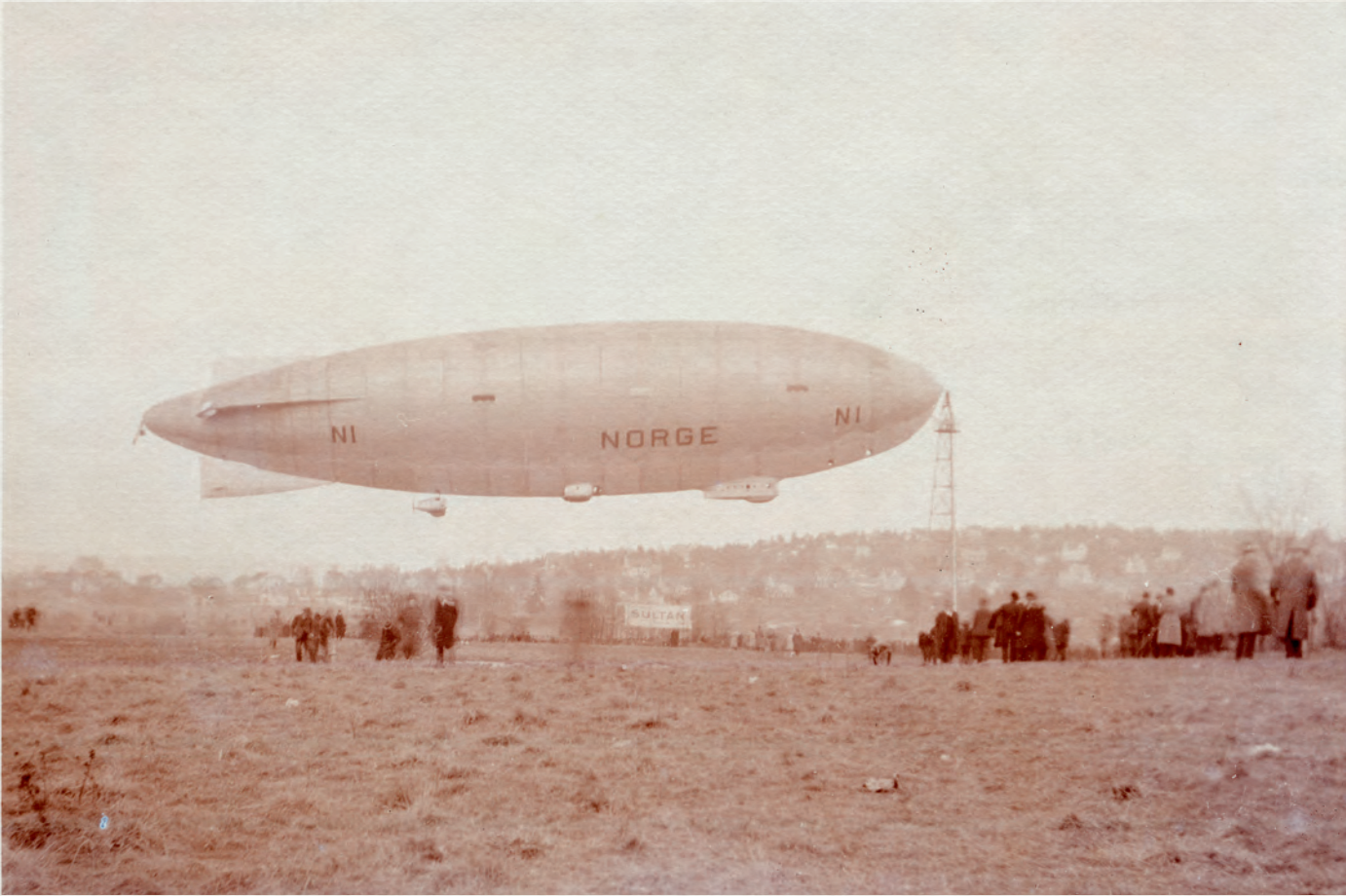
Vi hadde trodd at det nye byrådet, der for øvrig Miljøpartiet de grønne (MDG) sitter med byrådene for både byutvikling og for miljø, ville se dette og sende ut de nødvendige signaler. Vi hadde også trodd at vårt lokale bydelsutvalg ville velge å prioritere Østensjøområdetets naturverdier fremfor å bidra til å oppfylle ønsket om titusenvis av nye boliger i Oslo.

«NOT IN MY BACKYARD»

Da bystyret i september vedtok kommuneplanen «Oslo mot 2030: Smart, trygg og grønn» var det overaskende lite protester, men mange regnet vel med at befolkningsveksten i den størrelsesorden er uunngåelig og kanskje ønskelig, og resultatet ville bli nettopp smart, trygt og grønt. Når dette skal omsettes i praksis våkner imidlertid mange, som f.eks. på Grefsen, og ser at konsekvensene kan bli uakseptable. Lederen av Oslo byutviklingskomite, Victoria Marie Evensen (AP), har på folkemøter i Østensjø bydel denne våren stadig gjentatt at vi må slutte å si «not in my backyard». Vel, dersom kommunen betrakter Østensjøområdet som en bakgård, må vi appellere til høyere myndigheter.

DE UNIKE VERDIENE

Østensjøvannets Venner startet opp i 1983 nettopp på grunn av planer om boligbygging. Da var det områder rundt Abildsø gård som sto i fare og en rekke andre prosjekter var på gang. Den gang valgte myndighetene å snu og heller ta hensyn til de unike verdiene Østensjøområdet representerer. Likevel har det neppe vært et eneste år siden uten inngrep i området. Det er nå på tide å besinne seg når sakene kommer til politisk behandling.

Det var rene folkevandringen til Ekebergsletta 14. april 1926. Der var også Arne Thorleif Belstad, far til Tor Belstad fra Oppsal som tok dette bildet. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder, bilde ID: B20150086.

LUFTSKIPET «NORGE» – ET 90 ÅRS MINNE

I luften over Østensjøvannet er det vanligvis fugl som påkaller oppmerksomheten. I Sothøna nr. 36, november 2008, ble det satt fokus på fly som hadde tatt av og landet på vannet i perioden 1917 til først på 1930-tallet. Rundflyvninger ble tilbudt av luftens pionerer.

I samtale med flere informanter den gang kom det frem at i 1926 var også luftskipet NORGE observert fra området ved Østensjøvannet på vei til Nordpolen. Ikke så underlig det, tusenvis fulgte jo med ved luftskipets innflygning til Oslo.

Luftskipet forlot Roma 10. april 1926 med ingeniør og oberst Umberto Nobile som fører og med italienske mekanikere i tillegg til noen norske deltakere, rormann Oscar Wisting, luftskipsfører Hjalmar Riiser-Larsen, mekaniker Oskar Omdal og Roald Amundsens nevø Gustav Amundsen. Landingen på Ekebergsletta fant sted onsdag 14. april 1926 ved totiden om ettermiddagen hvor luftskipet ble fortøyd i en spesialbygd mast. Allerede kl. 01.20 natten til den 15. april gikk ferden videre til St. Petersburg (den gang Leningrad), Vadsø og Svalbard der Roald Amundsen og

LUFTSKIPET NORGE var fylt med hydrogen. Det hadde en lengde på 106 m og en høyde på 26 m. Volumet var ca. 19 000 kubikkmeter. Det hadde tre Maybach-propellmotorer med en samlet ytelse på ca. 575 kW (780 hk), og største hastighet lå på 115 km/h. Den mest økonomiske hastighet 80 km/h. Kilde: Store norske konversasjonsleksikon.

navigatør Lincoln Ellsworth sluttet seg til. Luftskipet var over Nordpolen 12. mai.

Torsdag 14. april 2016 var det en markering ved minnesmerket der fortøyningsmasten sto på Ekebergsletta. Det var den italienske ambassaden som tok initiativ til arrangementet og ambassadør Novello Giorgio holdt tale.

Kilde: Roald Amundsen, Lincoln Ellsworth: Den første flukt over Polhavet, Gyldendal norsk forlag, Oslo 1926.

Skøyenputten regnes som Bølerbekkens kilde selv om den har sin spede begynnelse i noen myrdrag øst for Trasop. Nederst i Beverlia får bekken tilsig fra Ulsrudvann. Bildet er tatt 16.09.2002.

ØSTMARKAS VENNER 50 ÅR 1966–2016

Østmarkas Venner har i 50 år vært vaktbikkje for Østmarka. I 50 år har foreningen kjempet slik Johan Ellingsen, leder i foreningen, bl.a. uttrykker det i medlemsbladet Nytt fra Østmarka nr. 1/2016: «Ildsjelene og foreningen som i disse årene har både pepet og snakket og skrevet høringsuttalelser og slått i bordet, har oppnådd mye».

TEKST OG FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

Listen over saker med heldig utgang for Østmarka vitner om at det å stå på gir resultater. En av disse sakene var planen om bygging av både boliger og industri på sletta som i dag huser Skullerud idrettsanlegg og Skullerudstua. Korridoren fra Østensjøvannet til Marka ble holdt åpen for både dyr og mennesker i tillegg til at det er en populær samlingsplass både sommer og vinter.

MARKALOVEN

Da Markaloven ble vedtatt i 2009 trodde enkelte at kampen om Østmarka omsider var vunnet, skiver Johan Ellingsen. Men slik gikk det ikke: Isteden kommer angrepene på Marka bare oftere og oftere. Angrepene kommer fra både politikere og utbyggere.

VERNEOMRÅDER

Det er to naturreservater i Østmarka på til sammen ca. 20 km² hvor av det største (Østmarka naturreservat) på 18 km² er fredet fordi det er et relativt uberørt og variert barskogområde med tilhørende plante- og dyreliv. Østensjøvannet naturreservat er til sammenligning ca. 0,30 km². Det jobbes også med opprettelse av en bynær nasjonalpark.

HYLLEST TIL ØSTMARKA

Jubileumsarrangementene i 2016 er imponerende mange, noe som vitner om en aktiv foreningen med om lag 4000 medlemmer. Frem for alt er feiringen en hyllest til Østmarka. Det fastslås at Østmarkas Venner ønsker å bruke jubileet til å markere Østmarkas betydning for det enkle friluftslivet og vår nærhet til naturen.

KILDE TIL ØSTENSJØVANNET

Flere av Østmarkas vestlige skogsvann og myrområder er via tilførselsbekkene kilde for Østensjøvannet. Skøyenputten regnes som Bølerbekkens kilde selv om den har sin spede begynnelse i noen myrdrag øst for Trasop. Nederst i Beverlia får bekken tilsig fra Ulsrudvann. Lengste bekketrekket går gjennom byggesonen der forurensing lett oppstår. Men markavannet holder god kvalitet. Derfor overføres det i perioder også vann fra Nøkle vann gjennom den gamle drikkevannsledningen til Bogerudmyra og Østensjøvannet. På den måten holdes det liv i flere plantearter som ellers ville dø ut.

Vi gratulerer Østmarkas Venner med 50 års innsats!

I MILJØPARKEN LIGGER DET ENKELTE STEDER DØDE TRESTOKKER.
DE ER IKKE GLEMT ETTER OPPRYDDING.

Kanskje er Per en vakker furubukk? Foto: Wikimedia Commons av Siga.

BILLEINGENIØRER BYGGER BIEHOTELL

Det var en gang en bille. Vi kan kalle han Per. Midt på sommeren klekket han ut av et egg som mammaen hans hadde plassert i et deilig matfat; en nydød granstokk. Maten mellom barken og veden smakte vidunderlig. Akkurat slik den skulle.

AV TONE BIRKEMOE

Per spiste, vokste, og ble stor. Litt under et år etter han startet livet som egg var han endelig helt mett. Han gnagde seg et ekstra hull, og der inne i veden, forvandlet han seg til en puppe. Ikke mange ukene etter krabbet han ut som voksen bille, klar for å finne en kjæreste.

Tilbake stod trestokken med et sirkelrundt hull der Per hadde flydd ut. Stokken var også full av ganger på kryss og tvers. For de som kjenner Per, er sporet hans like tydelig som en beverdam for en kanopadler. Per endrer trestokken, akkurat som beveren endrer vannkanten.

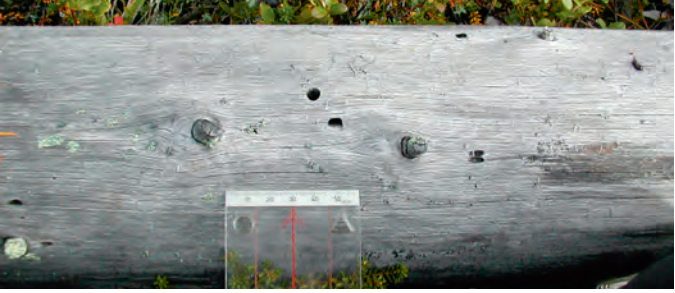
Sommeren etter at Per ble voksen, kom villbia Maja flygende. Hun er på jakt etter et hotell til sine biebarn. Et biehotell rett og slett. Eller et hull i en trestokk som vi ville kalt det. Det er ikke mange gode hoteller i skogen. Dommen på TripAdvisor er klar:

De aller fleste får dårligste score, ikke brukbare rett og slett. Et godt hotell skal være passe stort. Og så bør det være tørt. Lekkasjer og sopp er ikke bra for barna. Her skal det være frisk luft og helst godt med mat i nærheten.

Maja flyr langt før hun bestemmer seg. Som barneværelse for sitt første barn velger hun hullet der Per bodde. Hun samler pollen i en liten klump og dytter det inn i trestokken. Så legger hun et egg ved siden av. På veien ut murer hun igjen hullet. Ingen skal nemlig få komme og spise opp barnet hennes! Og barnet får heller ikke rømme. Her får det vær så god bli til det er voksent.

Per spiste seg stor og mett i granstokken. Men han gjorde også noe annet viktig. Han sørget for at Maja fikk et hus til barna sine året etter. Det finnes mange andre billeingeniører som gjør akkurat det samme, men for Maja var det bare dette hullet som dugde. Passe størrelse og riktig plassert.

Majas mindre slektninger foretrekker trangere boliger. Heldigvis finnes også de på boligmarkedet. Om du ikke har lagt merke til det tidligere – ta en titt neste gang du er ute i skogen. På alle de flotte biehotellene, eller hullene som biller har laget i trestokker. De er der, bare du tar deg tid til å se etter.

Et biehotell laget av vanlig furubukk. Den voksne billen har gnagd seg ut av det runde hullet. Larven har gnagd seg inn i veden i det avlange hullet. Foto: Anne Sverdrup-Thygeson.

Og det ligger en hel liten livshistorie bak hvert eneste hull. Har du lyst å lære deg mer om hvem som har lagd hullet? Vel, da er boka *Insektsnag i bark och ved* av Bengt Engström å anbefale. Og ser du et hull som er tettet igjen, vet du at det er en bie eller et enslig vepsebarn som har flyttet inn. Godt hjulpet av morens evne til å velge det beste hotellet. God jakt!

Artikkelen er hentet fra bloggen til Insektøkologene NMBU <http://blogg.nmbu.no/insektokologene/> som på nettsiden forteller hvem de er: Vi er en liten, men entusiastisk forskergruppe innenfor temaet insektøkologi og bevaringsbiologi, med base på Institutt for naturforvaltning på NMBU. Vi studerer insekter: hvordan de lever, hvordan de bidrar i naturens store samspill og ikke minst: hvorfor vi trenger dem. Gruppen består for øyeblikket av to professorer; Tone Birkemoe og Anne Sverdrup-Thygeson og to doktorgradsstudenter, Hanne Eik Pilskog og Rannveig Jacobsen.

VÅTMARKSSENTER – EN SUKSESS

Det siste året har våtmarkssenteret på Bakkehavn hatt stor aktivitet. Nærmere 5 000 elever har hatt en undervisningsdag med natur og miljø på dagsordenen. En god avtale med Utdanningsetaten i Oslo kommune gjør at hver enkelt skole kostnadsfritt kan bestille undervisning.

TEKST AMUND KVEIM

Med vår naturveileder Toril Hasle i spissen for en gruppe innleide veiledere er det utarbeidet flere gode undervisningsopplegg som passer både om vinteren og sommeren. Med tema som f.eks. «vinternatur» har elevene fått høre om hvorledes dyr og planter overlever vinteren og sett sportegn i naturen. Et annet populært opplegg har vært «Livet i Østensjøvannet» der elevene har fått stifte bekjentskap med dyr under vannflaten.

STABIL OG VIDERE DRIFT

Avtalen med Oslo-skolen videreføres etter at vi nylig vant en anbudskonkurranse som sikrer stabil og videre drift. Senteret er en del av Oslo våtmarkssenter som også omfatter Lilløyplassen naturhus på Fornebu. Der har man også etablert avtale med Bærum kommune om undervisning.

«BESØKSSENTER VÅTMARK OSLO»

Oslo våtmarkssenter er ett av bare en håndfull nasjonalt autoriserte våtmarkssentre som støttes av Miljødirektoratet. Disse sentrene inngår i en større familie besøksentre over hele landet (bl.a. ved nasjonalparkene) som i disse dager får nye navn og en samlende logo. For vårt vedkommende blir navnet trolig «Besøkscenter Våtmark Oslo».

SENTRAL PLASSERING

Oslo bystyre vedtok før jul at man ønsket å se nærmere på alternative plasseringer av senteret ved Østensjøvannet. Bakgrunnen er at man ved en mer sentral plassering lettere vil kunne komme i kontakt med de 250.000 som årlig benytter turveien rundt vannet. Senteret arbeider for tiden også med en fornying og oppgradering av utstillingen med sikte på å gjøre senteret enda bedre i stand til å formidle kunnskap om områdets store naturverdier.

En skoleklasse kommer en kald januardag til Østensjøvannet våtmarkssenteret for å lære om «vinternatur». Foto: Leif-Dan Birkemoe, 25.01.2016.

Spyflue - sannsynligvis en *Calliphora vicina* - eller rødkinnet spyflue på norsk. Fluer er en av de store insektordnene, i gruppen av insekter med bare to vinger.

LØVTREFLUENES HEMMELIGE LIV

Vi mennesker tror kanskje vi er verdens herrer, men vi har ofte et helt forkvaklet syn på tingene. Som for noen år siden, da en av mine gamle tanter var på besøk, og falt i staver over min fluesamling: – Du Morten, hva skal vi egentlig med myggen?

TEKST MORTEN FALCK, MORFALC@ONLINE.NO – FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

MYGGEN

Tja. Det er et godt spørsmål, og det var presist stilt. Det er nesten sørgelig at det ikke har noe svar. Det dreier seg ikke først og fremst om det merkelige synet at naturen er der for vår – menneskenes - skyld, og at den er der for at vi skal kunne gjøre noe med den. Dette synet er ofte knyttet til en eller annen religion. Men hun er ikke religiøs, man er ikke det i min familie. Det verste med spørsmålet var det siste ordet. I entall: myggen. som om det finnes bare en eneste mygg, eller en eneste art. Nei, det er nok å undervurdere myggen kraftig.

MYGG OG FLUER HAR TO VINGER

Mygg og fluer er en av de store insektordnene, som grupperes sammen fordi de bare har to vinger. De aller fleste insekter har fire. Hos *tovingene* er det bakerste paret blitt til en slags gyroskop, to kølleformede utvekster som svinger rundt og hjelper dyret

med å holde balansen når det flyr. Og som alle vet ut fra egen erfaring: er det noe de kan, så er det å fly.

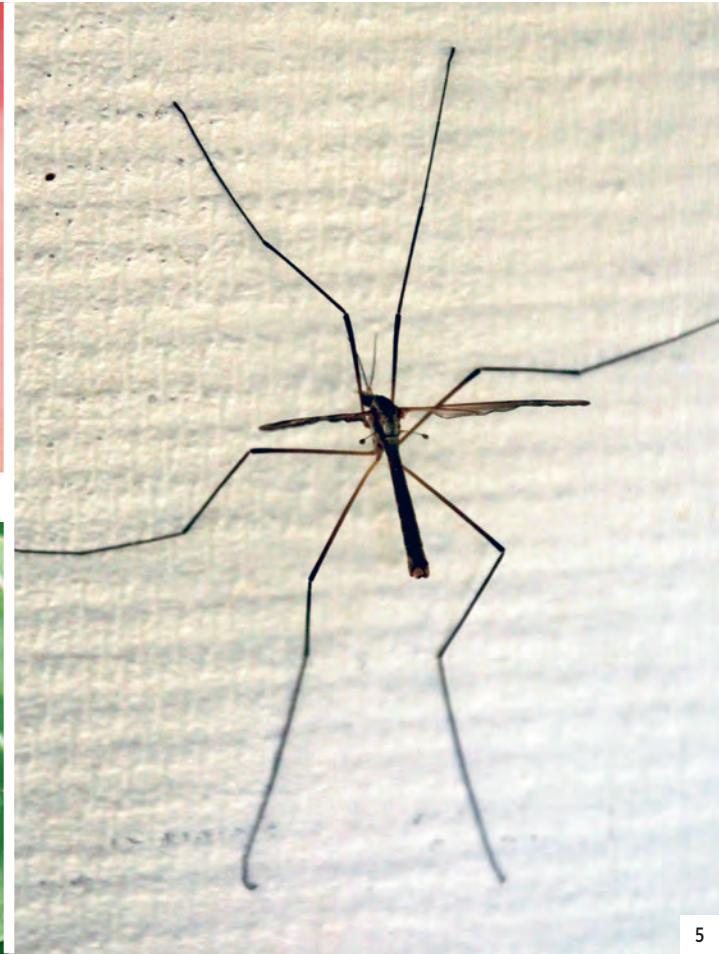
BLOMSTERFLUER OG STANKELBEIN

Det betyr ikke at alle er like gode. Det er stor forskjell. Noen flyr lett og elegant og er umulige å fange. Mens andre flyr tungt og langsomt og kan nesten alltid tas med hendene. Blomsterfluene hører til i den første gruppa. Slår du etter dem, blir de bare borte. Mens store stankelbein kan “plukkes” med hendene. Men er det så forferdelig mange av dem, da?

6029 ARTER I NORGE

Ja, de er mange. I 1992 ville entomologen (insektforskeren) Preben Ottesen gjøre et forsøk på å finne ut hvor mange. Han brukte den enkleste metoden, han spurte insektforskerne. Hvor mange finnes det i Norge av den gruppa du er ekspert på? Og han fikk

1. Ildgullvinge (*Lycaena phlaeas*) er en dagaktiv sommerfugl i gruppen glansvinger.
2. Insektfelle brukt i Eikelunden for å fange insekter i 2014. Insektene treffer en plastskive og faller ned i en flaske med propylenglykol og vann.
3. Blomsterfluer eller svevefluer er en familie av fluene. Familien har det vitenskapelige navnet Syrphidae. De er en artsrik familie med over 6000 kjente arter, der mange av artene etterligner bier og veps, noe som gir dem en viss beskyttelse mot fugler.
4. Biller (*Coleoptera*) er en gruppe av insekter som varierer stort i både størrelse og utseende.
5. Stankelbein (*Tipuloidea*) eller myhank er en overfamilie av mygg.

svar. Ut fra hva som er funnet i våre naboland, hva som er offentliggjort, ut fra museenes samlinger, hva som finnes i private samlinger, osv. La oss se på fluer og mygg. I 1992, altså for bare 24 år siden, fant norske insektsperter ut at tallet på arter i Norge var ca. 6029 alt i alt. Ja, du leste riktig: Mer enn seks tusen forskjellige arter! Av disse var drøyt 2400 mygg, så der fikk Tante den. Men dette var ikke mer enn 63 % - altså godt over halvparten - av de tovingene man måtte anta fantes her, mente man den gangen.

NYE FLUEFAMILIER

Vel og bra. Men nå er det allerede et kvart århundre siden denne undersøkelsen ble offentliggjort. Mange nye fluefamilier er undersøkt siden den gangen. Vi er blitt vant til ord som ”naturmangfold” - og de fleste vet at det er insekter det er flest av. Men en ting er at de er mange - hvor myldrende mange de er, er noe ganske annet. Heldigvis kan vi lene oss tilbake i stolen, klaske en mygg i forbifarten (og bomme), og overlate spørsmålet til ekspertene, mens vi tankespredd klør oss på leggen der myggen satt.

INSEKTFELLER

Det som har bragt oss framover når det gjelder kunnskap om det myldrende livet i de siste femti årene, er et samarbeid mellom eksperter og legfolk. Viktig har det også vært at vi har fått nye metoder. For eksempel har vi fått en insektfelle som kan stå ute og fange insekter døgnet rundt, og som fanger effektivt. Det vil si at alle insekter som flyr forbi, går i fella. Den ser ut som et lite

hustelt, men med en vegg av lyst stoff i midten, og en utgang på det høyeste punktet, som leder ned i en flaske med giftig væske.

På snedig vis utnytter disse fellene insektenes naturlige instinkter. Et insekt som kommer flyvende og støter på en hindring, vil nesten alltid søke seg oppover. Det har du sikkert sett på vinduene hjemme. Dernest går de mot lyset. Hvis det lyseste og høyeste punktet er en utgang, vil insektene strømme dit, for å kaste seg hodestups i døden.

INSEKTET PÅ EN INSEKTNÅL

Kanskje er du så dyrevennlig at du synes det er ille, forferdelig, grusomt og skrekkelig, ja rent ut sagt galt, å behandle levende dyr på den måten. Ja, det er klart at det ikke er bra. Men mot det veier muligheten til å vite hvilke dyr som faktisk finnes i et område. Insektene er som regel ganske små, og til og med svarte. Skal man ha noen sjanse til å vite sikkert hva de heter (dvs. hvilken art de tilhører), nytter det ikke å si “Sitt stille på nålen din!” Man må ha insektet på en insektnål, og da finnes det ikke noen vei utenom å ta livet av det.

VED ØSTENSJØVANNET I KVELDINGEN

Men der kommer mangfoldet oss til hjelp. For ikke bare er de av mange slag. Alle som har gått tur ved Østensjøvannet i kveldingen, vet at de kan være utrolig mange individer av hvert slag også, som i en myggsverm. Et insekt som er “sjeldent” kan godt

vise seg å være enormt tallrikt på ett enkelt sted. Det kommer av at insektene har en så rask formeringstakt, og at et insekt legger så mange egg. De er så små, og har ikke noe valg. De aller fleste blir spist.

BILLER, SOMMERFUGLER OG VEPS

Ja, det finnes en utrolig mengde mygg. Men det finnes enda flere fluer. Helt siden Darwin samlet biller i England og i tropene, har biller hatt rykte på seg for å være helt ufattelig mange. De slår riktignok sommerfuglene med god margin. Likevel er tovingene flere. Dem er det bare vepsene som slår, med mer enn 8000 arter, bare i Norge!

LØVTREFLUER - LEVER ET BORTGJEMT LIV

Vi lever i et rolig hjørne av verden, uten krig og uten farlige og snikende insektbårne sykdommer som sovesyke og malaria. Av de nye tilvekstene til Norges fauna, er den lille familien *løvtræfluer*, som ikke på noe vis representerer noen fare. De er bare et par arter, for jada, det finnes sånne også. Små, gråaktige, gulstripete, avlange og primitive: de har lengre følehorn enn de fleste fluer, og de lever åpenbart et bortgjemt liv.

Ellers vet vi ikke mye om dem. Larvene lever under barken på forskjellige løvtrær. En svenske kom forbi en stabel med felte ospetrær. Han var en nysgjerrig mann, så han stoppet bilen og gikk ut. Da han tok av et stykke av barken på ett av trærne, var det

myldrende fullt av fluelarver - han tok med noen og klekket, og det viste seg å være løvtræfluer, av arten *Solva maculata*.

JAKTBART VILT

Men det var mange, virkelig myldrende mange av dem. Så den kunne vanskelig beskrives som sjelden. Siden har den vært et jaktbart vilt for norske flueforskere også, for det var langt nord i Sverige, og altså ikke en art som hørte til i Skånes varme eikeskoger. Men betyr det at den strekker “reviret” sitt inn i Hedmark? Oppland? Her er det mange ubesvarte spørsmål, og en jobb å gjøre. Finnes denne flua i Norge? Har den nettopp vandret inn, (med eller uten papirer!), eller har den vært her hele tida, rett under nesa på oss?

VED ØSTENSJØVANNET?

Hva lever de voksne fluene av? Hvordan finner de frem til hverandre? Er de “vanlige” eller finnes det bare noen få? Hva slags miljø velger de seg?

Kan de finnes ved Østensjøvannet, eller er det helt umulig? Wikipedia tviler på at de i det hele tatt kan forekomme i Norge. Men der tar Wikipedia feil. I all hemmelighet har denne arten gått i fella, både i Ekebergskråningen, i Maridalen og i Hedmark.

Dugnadsgjengen har samlet de siste rester av oppkvernet flis i sekker for bortkjøring, 12. april 2016.

DUGNADSGJENGEN – EN GJENG MED GODT HUMØR OG STORT PÅGANGSMOT

TEKST FINN A. GULBRANDSEN – FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

Kvist ble samlet i hauger ute i miljøparken, her på østiden av Bogerudmyra, og kjørt frem til kvistmaskinen, 1. mars 2016.

Dugnadsgjengen har igjen nedlagt et stort arbeid. Det er utført fjerning av en del av trerekka ved Abildsøfeltet slik at turgåere får utsikt over vannet fra første dag etter åpningen av den nye turveitraséen på Abildsøfeltet.

Det er fjernet fjorårsskudd fra samtlige øyer som er tilrettelagt for fuglearter som liker åpne hekkeplasser. Videre arbeid som er utført er siktlinjer fra Sjøli og sydover mot vannet, siktlinjer gjennom kratt på øy sydvest i vannet, siktlinjer fra fjellknaus i Bogerudskogen mot Klopptjern, fjerning av kratt på øy syd for Bølerbekken, kverning av kvist og bortkjøring av flis og ved fra Miljøparken. Forsterket topplag av kvist og takrør er lagt på rehabiliterte øyer på vestsiden og nord for Bølerbekken, gjerdet på beitet på Bekkasinmyra er sjekket og orienterende plakater om jobbene som utføres er satt ut. Dugnadene krydres med en kort lunsj der samholdet styrkes og de gode replikkene sitter løst.

Kvistmaskinen produserer flis vest for lekeplassen, 11. mars 2016.

SKOLEELEVER OG ØX

Skoleelever fra Rustad skole har fjernet fjorårsskudd fra stautstarrforekomsten på Bogerudmyra Øst, fra kjempestarrforekomsten på Bogerudmyra og fra en av øyene.

Skoleelever fra Østensjø har fjernet høymol og fjorårsskudd fra Bekkasinmyra. Foreningen ØX har fjernet krattskog på Bogerudmyra. Tusen takk til skoleelevene fra Rustad og Østensjø skoler og ØX for svært verdifull innsats og hjelp.

Sammen med stordugnader Østensjøvannets Venner arrangerer og innsats fra styrets medlemmer utgjør egeninnsatsen fra de nevnte godt over 2000 dugnadstimer siste året.

Antall timer som nedlegges avspeiler også en vekst i antall medlemmer i dugnadsgjengen, men vi har fortsatt behov for flere medlemmer. Har du tid og lyst på tirsdager fra kl. 10 til 13.30/14, så meld deg på gjennom post@ostensjovannet.no eller ring 481 58 776.

UTSIKT FØR OG NÅ

Rydding av vegetasjon har flere effekter. Hettemåka er en fugleart som foretrekker åpne hekkeplasser. Den beskytter andre arter som toppand, toppdykker, sivhøne og sothøne med sin aggressive adferd. Dessuten gir ryddingen bedre forhold for karplanter. Men den mest synlige effekt var den vide utsikten over vannet da øyryddingen var fullført.

Fra dugnaden 5. januar 2016. Vegetasjonen var tett på øya rett vest for lekeplassen. Felling av trær og rydding av kratt tok mange dugnadstimer.

Utsikt fra samme sted 10. april 2016. Noen få trestammer ligger igjen klare for bortkjøring. Hettemåkene har inntatt øya og stedet har fått helt ny karakter.

Svarttrosten (*Turdus merula*), en av Norges flotteste sangfugler, hekker ved Østensjøvannet. Hvert år forsøker også noen individer å overvintre.
Foto: Audun Brekke Skrindo, 26.04.2015.

FUGLENE I ØSTENSJØOMRÅDET MILJØPARK GJENNOM 2015

*Sluttrapporten for Østensjøvannet i løpet av 2015 viser at det ble sett 139 arter.
Dette er et høyt tall i forhold til hva som gjennomsnittlig er blitt registrert de siste årene.*

AV AUDUN BREKKE SKRINDO

Det er mange spennende arter som blir sett ved vannet for tiden. Blant de aller mest sjeldne og interessante for den som vil se noe litt mer sjeldent nevner vi rustand (som begynner å bli kjent for mange nå), snadderand, knekkand, havelle, siland, havørn, lerkfalk, vannrikse, åkerrikse, kvartbekkasin, dvergmåke, skogdue, tyrkerdue, spurveugle, kattugle, vendehals, rødstjert, sivsanger, gulsanger, løvmeis, tornskate og rosenfink.

HYBRIDER

I tillegg ble den årvisse hybriden mellom grågås og kanadagås påtruffet også i år. En ny andehybrid ble også sett, som lignet en krysning mellom brunnakke og stokkand. Denne dukket opp 25. november og ble værende ut året.

HEKKESUKSESS

De fleste av de kjente artene hadde tradisjonelt god hekkesuksess, og vi ser at skjøtselsarbeidet som skal gagne hettemåkene ser ut til å ha hatt effekt. Det blir spennende å se hvordan de reagerer på stadig nye arealer av øyer som åpnes opp og gjøres optimale for kolonihekking.

Hvitkinngås var det overraskende få denne høsten. De andre gjessene forekom i mer tradisjonelle mengder.

For fullstendig årsrapport for fugl sett ved Østensjøvannet i 2015, med første- og sistedato, maksimum antall og måned, se tabeller på hjemmesidene til Østensjøvannets Venner.

NB: Vi gjør igjen oppmerksom på at listen er uoffisiell, da ikke alle rapporterte sjeldenheter er godkjent av sjeldenhetskomiteen ennå.

ØSTENSJØBANEN REHABILITERT – HVOR BLE DET AV OVERVANNET?

*For de som er opptatt av bedre vannkvalitet i Østensjøvannet er det naturlig å spørre
hvor regnvannet fra nedbørsfeltet kanaliseres. En del av dette vannet, gjerne omtalt som overvann,
må krysse T-banetraseen på sin vei mot Østensjøvannet.*

AV LEIF-DAN BIRKEMOE

Overvann på strekningen Godlia - Skøyenåsen er samlet opp og føres i midlertidig rør fra banetraseen til kommunens overvannsledning. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 09.09.2015.

Rehabiliteringen av Østensjøbanen i 2015/2016 hadde preg av nyanlegg idet selve traseen ble grundig utbedret med sprengning av fjellpartier og graving dypt ned i grunnen, isolerende masser tilført, tunneler og broer pusset opp før nye skinner ble lagt. I tillegg ble det hyppigere avgangstider og flunkende nye stasjoner tatt i bruk. Resultatet ble solid heving av T-banestandarden.

BANETRASEEN I NEDBØRSFELTET

Østensjøbanen følger stort sett en nord-syd trase, samme retning som Østensjøvannet eller Østensjødalen om man vil. Fra Godlia til Skullerud ligger banen i det vesentlige i nedbørsfeltet til Østensjøvannet. Det betyr at en rekke bekker og vannsig krysser banetraseen. Før ombyggingen hadde vannet funnet sin vei under banelegemet eller blitt ledet bort til kommunens ledningsnett for overvann eller spillvann. En rekke private drenerør ble oppdaget under arbeidet med traseen.

INGEN ENDRING AV VANNLØPET

Hydrologisk er det meget vanskelig fullt ut å dokumentere vannføringen i nedbørsfeltet til Østensjøvannet. Vann- og avløps-etaten (VAV) opplyser at det ikke ble mottatt noen søknad fra byggherren Sporveien om endring av vannløpet i forbindelse med anleggsarbeidene. Vi må derfor gå ut i fra at vannløpet ikke har blitt endret, dvs. at vannet fortsatt renner mot Østensjøvannet via tilførselsbekkene eller ledet til andre steder, slik det har gjort i lang tid, dvs. til renseanlegget på Bekkelaget, til Alnaelven eller i kommunens overvannsmagasiner før vannet ender i fjorden.

BØLERBEKKEN

Forurensning i bekkene oppstår fra tid til annen. Særlig anleggsarbeid har gjerne vært kilden, vanligvis ved lukt eller misfarge på vannet. Ved et par tilfeller ble det i Bølerbekken under rehabiliteringen registrert en gråhvit farge om kunne føres tilbake til arbeidet med Østensjøbanen. Dette var partikler uten skadelig virkning, så langt det ble brakt på det rene.

BEDRE VANNKVALITETEN

I henhold til Oslos byøkologiske program for 2011- 2026 skal bekker så langt det er økonomisk forsvarlig gjenåpnes. Hvorvidt det kan ha vært bekkeløp som hadde egnet seg for åpning under anleggstiden ble ikke rapportert. Overvannet (regnvannet) som nå er bedre magasinert og som vanligvis er lite forurensset, burde om mulig i større grad vært kanalisert til Østensjøvannet. Det ville ha vært et bidrag til å bedre vannkvaliteten. Spørsmålet vil Østensjøvannets Venner ta opp med Vann- og avløps-etaten.

Østensjøbanen ble åpnet som trikkelinje fra Vålerenga til Oppsal i 1926. I 1967 ble Østensjøbanen bygget om for å oppfylle kravene til T-banestandard og endestasjonen var Skullerud. Det var først i 1998 at strekningen ble forlenget til Mortensrud. Etter påske, tirsdag 7. april 2015 startet arbeidene med fornyelse og omfattende vedlikehold av Østensjøbanen på strekningen mellom Hellerud og Skullerud – i alt syv stasjoner. Først åpnet banen til Bøler søndag 10. januar 2016 på dagen 90 år etter at trikken første gang kom til Oppsal. Søndag 3. april 2016 ble banen åpnet helt til Mortensrud. Samme dag ble Lørenbanen åpnet med den virkning at rutetidene ble endret på hele T-banenettet.

Kilde: Sporveien

Med dagens reduserte vannføring og oversvømming har denne delen langs Østensjøbekken mer preg av sekundær løvskog, snarere enn typisk sumpskog. Tresjiktet har varierende sammensetning. Gangveien fra Granhekkveien til turveien langs Østensjøvannet har belysning. Foto 23.04.2016.

NATUR- OG KULTURKVALITETER I ØSTENSJØ-OMRÅDET MILJØPARK

Vest for Manglerud idrettsplass er det partier med furuskog på skrinne grunnfjellspartier med noe gran- og løvinnslag. Foto 15.05.2016.

ROGNERUDSKOGEN

TEKST TOR ERIK BRANDRUD FORSKER VED NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING OPPDATERT AV FINN ARNT GULBRANDSEN VEDR. RØDLISTEARTER, SKJØTSEL OG NYE OBSERVASJONER. FOTO LEIF-DAN BIRKEMOE

Naturtype: fragmenter av rik edelløvskog, rikere sumpskog.

BELIGGENHET, NATURGRUNNLAG, HISTORIE OG INNGREP

Området ligger mellom Østensjøbekken og bebyggelsen langs Wetlesens vei og Rognerud, og består av en østvendt skråning som gradvis flater ut i øvre del. Rognerudbakken, stillaset til hoppbakken er revet, deler nedre del av området i to. Området ligger på grunnfjell som kommer opp i dagen vest for Manglerud idrettsplass, samt enkelte steder i brattskråningen. Deler av området, særlig nedre del (som er helt åpent på gamle kart) har vært benyttet som beitemark i tidligere tider. Området har ikke hatt skogsdrift på mange tiår, hvilket har medført at deler av området er i ferd med å få et visst gammelskogspreg. De gamle hageavfalls-haugene i nærheten av turveien langs Østensjøbekken, er ryddet bort av Bymiljøetaten. Det er viktig å se etter at de ikke kommer tilbake.

VEGETASJON OG PLANTELIV

Området kan deles i fem

a) Sumpskog langs Østensjøbekken: Hele den nedre flatlendte delen er angitt som ikke skogdekt på gamle kart. Her var det sannsynligvis tidligere kulturpåvirkede fuktenger. Med dagens reduserte vannføring og oversvømming har denne delen mer preg av frisk sekundær løvskog, snarere enn typisk sumpskog. Tresjiktet har varierende sammensetning. Det er mest middels stor selje, osp og gråor med en del rogn og heggekratt, samt også gråselje mot bekken. Noen steder der det kommer ut fuktig sig, er det preg av gråor-heggeskog. Enkelte grove, storvokste heggetrær forekommer. Det forekommer spiss-lønn, alm (trolig angrepet av almesyken) og lind (trolig nyetablert parklind), samt askebusker. Feltsjiktet er stedvis frodig, høystaudepreget med mye mjødukt, en del bregner, enghumleblom og kranskonvall. På noen jordvoller langs gangveien opptrer forekomster av forvillet kjempekonvall (*Polygonatum multiflorum x odoratum*).

1

1. Rognerudskogen preger landskapet vest for Østensjø skole. Bebyggelsen på Rognerud helt til høyre. Bildet er tatt 23.04.2016.
2. I østskråningen er det en del rik lågurtmark med mye hvitveis. Foto 23.04.2016.
3. På noen jordvoller langs gangveien opptrer forekomster av forvillet kjempekonvall (*Polygonatum multiflorum x odoratum*). Foto 07.06.2010.
4. I Østensjøbekken kan fossefall observeres hver vinter. Foto 28.01.2010.

2

3

trosten synger her på trekk hver vår. Toppmeis og trekryper kan også observeres med litt hell, spesielt om vinteren. I Østensjøbekken kan fossefall observeres hver vinter, og sist vinter var gråhegre ofte på besøk. (Utvis varsomhet). I nærheten av Rognerudbakken er et grevlinghi i bruk.

VERDISSETTING AV NATURTYPEKARTLEGGING.

Lokalt viktig (C-område)

Skråningen mot øst består av rike skogtyper (fuktig gråorheggeskog, sekundær selje-bjørkeskog, lågurt-småbregnegranskog med hassel). Det er også elementer av relativt gammel, stabil granskog, et naturmiljø som det finnes lite av andre steder ved Østensjøvannet. Denne delen av området (fra idrettsbanen og nedover) vurderes derfor som en lokalt viktig (C) naturtype. Den nederste delen av lia med mye hassel og den sekundære fuktskogen på flaten mot bekken, er de rikeste og mest edeløvspregede delene bl.a. med rik fuglefauna, og kvalifiserer isolert sett til B-verdi. Biomangfoldet i den fuktige, rike, men nokså påvirkede løvskogen bør kartlegges nærmere.

TRUSLER/AKTUELL SKJØTSEL

Deler av området er påvirket og under endring. De største truslene mot områdets naturkvaliteter vurderes i dag å være uttørring og inngrep i sumpskogen, nedkapping og fjerning av gamle trær. Hageavfallshaugene er fjernet, og man må påse at de ikke dukker opp igjen da disse kan være årsak til spredning av fremmede arter. Tilgroing/fortetning kan også være en trussel mot biomangfoldet i rike partier med mye hassel nederst i skråningen. Kjempe-springfrø er en fremmed art som dukket opp her i 2003, men den er heldigvis fjernet av Bymiljøetaten.

Området sørvest for hoppbakken har et relativt stabilt preg av granskog som bør kunne utvikle seg i retning av naturtilstanden i nedre deler av skråningen mot øst. Den har mer preg av tilgroende tidligere ganske åpen eller hasseldominert hagemark. Her bør det vurderes fjerning av noe gran. I den nedre fuktskogen bør det vurderes om en skal forsøke å få fram elementer av edelløvskog (alm, ask, spisslønn) ved fristilling.

4

- b) Småbregnegranskog ved Rognerudbakken: Rett sør for hoppbakken er det et parti preget av etablert og relativt stabil granskog. Her er det forholdsvis lite løvinnslag. Eldre stubber kan tyde på at det har vært grandominert i hvert fall et stykke bakover i tid. Dette partiet har blåbær-småbregnegranskogs-preg med mindre partier med lågurtgranskog.
- c) Rik gran-hasselskog: Nederst i lia (under bergframspring på begge sider av hoppbakken) og sør for den grandominerte delen, er det rik blandingsskog med mye gamle hasselkratt. Denne har preg av gammel, rik hagemarksskog av den typen som finnes lengre sør, på lokalitet Tallbergåsen.
- d) Blandet yngre løvskog nordøst for Manglerud idrettsplass: Dette området er preget av ung (sekundær) løvskog med vekslende innslag av gran. Skogen er ofte seljedominert, med bjørk og ospektratt. Noen partier har mest ungskog med kratt-preg, men det står også igjen eldre, grove selje- og bjerketrær. Her har det sannsynligvis vært åpen eng- og hagemark. Det er noen ferske læger (liggende døde stokker) av gran i denne skogen. Det er en del rik lågurtmark med mye hvitveis, gaukesyre, skogfiol, svever, noe fingerstarr, firblad, tveskjegg-veronica og jordbær, men også mye relativt fattige småbregnetyper.
- e) Furuskog vest for idrettsplassen: Furuskog på skrinne grunnfjellspartier dominert av fattige bærlyngfuruskog med noe gran- og løvinnslag. Området har en del rogn som er en viktig matkilde for enkelte fuglearter om høsten og vinteren.

SOPP, LAV OG MOSER

Områdets sopp-, lav- og moseflora er dårlig kjent. Enkelte grove seljer har forekomster av vedboende sopparter i slekten *Phellinus*; det dreier seg særlig om putekjuke (*Phellinus punctatus*) og seljekjuke (*Phellinus conchatus*), dernest ildkjuke (*P. igniarius*) Sopparten skjeggfrynse-sopp (*Thelephora pencillata*) er funnet nordvest for vannet, trolig i rik løvskog. Både felter med rik hassel (-gran) skog og den blandede, rike løvskogen nederst mot bekken (gråor-heggeskog) kan huse sjeldne og rødlistede sopparter.

VIRVELLØSE DYR

Områdets fauna av virvelløse dyr er dårlig kjent, men lokaliteten bør kunne huse sjeldne arter, - jfr. nærheten til den rike insekt-lokaliteten i nordenden av vannet. Ved utsetting av insektfeller i sumpen i nordenden i 1996 ble det fanget flere sjeldne skogsarter som sannsynligvis stammer fra Rognerudskogen og Tallbergåsen.

FUGLER OG PATTEDYR

Den tette løvskogen på den nederste flaten og i skråningen er viktige områder for sangere, troster og finkefugler. Her hekker kravstore og sjeldne løvskogsarter som boksanger og gulsanger, samt et stort antall munk og hagesangere. Den sjeldne rosenfinken er observert her. Arten er rødlistet som «sårbar» – (VU). Arter som fuglekonge, flaggspett, svarthvit fluesnapper og gjerdesmett er relativt vanlige i bar- og blandingsskogen lengre opp. Området har nokså store kolonier med gråtrost og rødvingetrost. Mål-

SOTHØNA HAR MOTTATT EN
KJÆRLIGHETSERKLÆRING OM
ØSTENSJØVANNET:

TANKER VED VANNET

Østensjøvannet er idyllisk og befriende. Som Oslojente jeg er, har jeg benyttet Østensjøvannet siden jeg var fem seks år. Jeg er adoptert fra Sri slanka. På barnehjemmet lærte vi fort å vise respekt for dyr og natur, noe jeg er veldig opptatt av den dag i dag. Det å nyte naturen rundt Østensjøvannet og følelsen av frihet er enormt godt for sjel og kropp. Østensjøvannet er terapi for meg de gangene jeg føler angsten trer inn. Jeg får da fokuset på fuglene, vannet og naturen rundt. Min elskede Cocker-spaniel, Santo er den største glede i mitt liv og vi er titt og ofte ved vannet, koser oss og nyter de herlige endene og fuglene, der vi sitter og kaster brødbiter til dem. Østensjøvannet er Guds gave til meg.

Nina :)

Nina Nirosha Hage

Elever fra 4.klassetrinn på Østensjø skole startet ruskenaksjonen 2016 med besøk av ruskengeneral Jan Hauger fra Oslo kommune til høyre. Fra venstre Amund Kveim og Lise M. Johansen fra Østensjøvannets Venner. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 04.05.2016.

FLOTT INNSATS AV ELEVER FRA ØSTENSJØ SKOLE

AV LISE M. JOHANSEN

ELVERUSKEN – TAR VARE PÅ BYENS ELVER OG VASSDRAG

Elverusken er en opprydningsaksjon hvor skoleelever rydder langs vann og bekker i skolens nærmiljø. Skolene som deltar i Elverusken er en del av Oslo Elveforums adopsjonsprogram. Østensjø, Abildsø, Oppsal, Nølevann, Manglerud og Rustad har adoptert sin egen bekkestrekning eller strandsone langs Østensjøvannet. Gjennom adopsjonsprogrammet lærer elevene om ulovlig forurensning og å holde vann og strandkanter fri for forsøpling. Ved Østensjøvannet inngår også rydding av oppslag av fjorårsskudd og planterester for på den måten å legge til rette for hettemåker på øyene og beitedyr på Bekkasinmyra.

I mai og juni deltar de fleste skolene rundt Østensjøvannet i Rusken-aksjoner.

Elever fra Østensjø skole lempet høymol og skudd fra fjorårets sesong på tilhenger for bortkjøring. Gamle vekster vil dyrene ikke ha. Foto: Lise M. Johansen, 15.04.2016.

RUSKEN er et kommunalt program i Oslo som har som mål å holde byen ren og fri for avfall og tagging. Programmet ble etablert i 1976 og ledes av Ruskensekretariatet, som er en del av Bymiljøetaten. Rusken kan derfor markere 40 år i 2016. Den offisielle feiringen fant sted lørdag 30. april i Spikersuppa

«Karl 12s hule» ved den store steinen foran kløften. Turveien går opp mot Tallberget. Foto: Leif-Dan Birkemoe 28.12.2015.

«KARL 12s HULE» VED ØSTENSJØVANNET

I monografien til Haakon Tveter fra 1925 kan vi lese: «I den bratte Tallberaas er en stor kløft, som går under navn av Carl XIIIs hule, skjønt visstnok uten historisk grund». Men, var det egentlig uten grund? Navnet kan jo ikke ha oppstått uten en hendelse. Noen må en gang ha gitt «hulen» navn etter en beretning, trolig versert på folkemunne.

I mars var det 300 år siden «hulens» navn kan ha oppstått.

AV LEIF-DAN BIRKEMOE

Karl 12s mål for invasjonen i mars 1916 var å erobre Akershus festning. Det greide han jo ikke. Krigerkongen under Den store nordiske krig hadde lidd nederlag ved flere slag lenger sør, nå ville han prøve å ta Norge fra Danmark. I Sothøna nr. 25, mars 2003, er den mislykkede invasjonen nærmere beskrevet.

Fremrykningen mot Christiania ble stanset av skansene på Gjelleråsen og Bakås og kongens armegruppe tvunget til retrett. Kongen valgte å gå over isen på Øyeren mot Spydeberg og Hølen. Her møtte han den andre svenske armegruppen og sammen fortsatte de mot Ås før de marsjerte på den islagte Bunnefjorden mot Christiania. Akershus festning var klar til kamp med en garnison forsterket til 3000 mann.

KARL 12s VEI

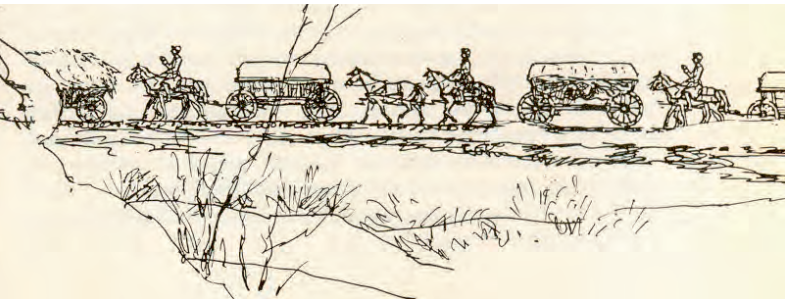
Da kongen var på Ellingsrud nord for Elvåga er det naturlig at det ble vurdert flere veier mot Christiania. Det kan godt passe inn i strategien at kongen sendte en patrulje gjennom Østmarka mot

Nølevann og Østensjøvannet på rekognosering. Denne veien var en kjent vei mot Christiania, senere kalt Plankeveien. Deler av denne veien kalles fra gammelt av Karl 12s vei. Også andre «svenskenavn» finner vi i denne delen av Østmarka. Vi kan derfor tenke oss at patruljen beveget seg over isen på Østensjøvannet og stoppet ved den store steinen under Tallberget. Det kan ha vært i perioden 15.–18. mars 1716.

ANNA COLBJØRNSDATTER OG ØSTENSJØ GÅRD

Er dette riktig må noen ha sett karolinerne ved Østensjøvannet i midten av mars. Står man på Østensjø gård er det fri sikt rett over til hulen. Eier av Nordre Østensjø gård var på den tiden Jonas Ramus, sokneprest i Norderhov på Ringerike. Hans kone het Anna Colbjørnsdatter.

Ti dager etter den mulige hendelsen ved Østensjøvannet dukket det opp 600 dragoner på Norderhov prestegård. Hva skulle den 50-årige Anna Colbjørnsdatter gjøre? Hun serverte mat og drikke

Svenskene på mars med hest og vogn. Illustrasjon av Andreas Hauge, fra boken Nordens løve, Karl 12 i Norge, Aschehougs Forlag 1992. Gjengitt etter tillatelse av Aschehougs Forlag.

i overflod. Gode og mette kunne de trette dragonene legge seg til å sove. Men utpå natten stormet en norsk hæravdeling overraskende inn på prestegården. Da var slaget tapt for svenskene. Etter denne hendelsen har Anna Colbjørnsdatter fått en plass i Norges-historien.

Vi har ikke historisk bevis for at Karl 12s menn kan ha gått over isen på Østensjøvannet i mars 1716. Derimot var patriotismen sterk og forsvarsviljen stor slik at alle bevegelser til fienden var av verdi for det norske forsvaret – også det man kunne observere fra Østensjø gård.

MAT FRA GÅRDENE RUNDT ØSTENSJØVANNET

Under beleiringen fra 22. mars til 30. april fikk trolig gårdene rundt Østensjøvannet besøk av svensker som måtte skaffe mat til armeen på omkring 6 000 mann. Forsyningene fra Sverige var neppe tilstrekkelig til at hæren var selvforsynt. «Hulens» navn kan også tenkes å ha oppstått i den perioden, men da var det ikke noen hemmelighet hvor armeen befant seg. Tilbaketrekkingen fant sted over Ekeberg. Neste gang Karl 12 forsøkte seg på å ta Norge falt han på Fredriksten 11. desember 1718.

Vi vet naturlig nok ikke hva Haakon Tveter kjente til om Karl 12s invasjon, om kampene rundt Christiania og Aker-gårdens forsyninger til den svenske armeen.

Østensjø gård var i Tveterfamiliens eie fra 1847. Haakon Tveters foreldre, Halvor Tveter fra Tveter gård i Asker og Åse Nikoline fra Holtsmark gård i Lier var født på begynnelsen av 1800-tallet og hadde slekt på gårdene i det området Karl 12s dragoner dro gjennom i 1716. I Lier lå den store skansen Gjellebekk der Karl 12 møtte stor motstand. Ellingsrud gård nord i Østmarka må ha vært kjent på Østensjø, en gård som eieren av Østensjø, Paul Torstenson Arneberg, leide fra 1658. Gårdshistorien og Arnebergslektens innflytelse både som aktører i trelasthandelen og i forsvaret av Norge var nok ikke ukjent for Haakon Tveter.

SOT HØNA

Shell / 7-Eleven Ryen

Enebakkvn. 135, 0680 Oslo
Tlf: 22 19 17 26
NY VASKEMASKIN

LAMBERTSETER
UR & OPTIKK
Synsundersøkelse
Briller • Kontaktlinser
Tlf.: 22 28 02 41

Selskapsmat
Tlf. 22 67 64 90

Bergersen Flis

Butikk/utstilling
Åpningstider: Man-Fre 09-18,
Tor 09-19 og Lør 10-15

Enebakkveien 123,
Pb. 218 Manglerud, 0612 Oslo
Tlf: 23 30 49 00, Fax: 23 30 49 01

Det siste skrik?

Nei, ikke Munchs siste skrik.
Heller ikke siste skrik fra Paris.
Det gjelder hettemåkas siste skrik.

De siste 25 årene har bestanden av hettemåke i indre Oslofjord gått ned med 88 prosent. En tredjedel av våre norske fuglearter står på den nasjonale rødlista over trua arter.

Vi kan ikke vente på hettemåkas siste skrik – **da er det for sent!**

Du kan hjelpe oss med å verne om naturen og fuglelivet. Meld deg inn i NOF OA nå. **Ikke vent til det er for sent.**

Norsk Ornitologisk Forening,
avd. Oslo og Akershus
nofoa.no

– Vi tar fuglevern på alvor!

STØTT ØVV MED GRASROTANDELEN GJENNOM NORSK TIPPING

GRASROTANDELEN
NORSK TIPPING

Sæves Gravstener A/S

For medlemmer av Østensjøvannets Venner og lesere av Sothøna, har vi 25% avslag på oppussing og rens av gravsteiner.

Kontakt oss per e-post eller telefon:
post@gravstener.com 23 30 05 30

Østensjø Rotary er åpen for flere medlemmer

Rotary er den ledende yrkesorganisasjonen i verden.

Vi har hyggelige og interessante møter hvor du treffer Rotaryanere fra flere yrker. Det vil gi deg:

- * Egenutvikling
- * Nettverksbygging
- * Internasjonal forståelse

Rotary er en internasjonal organisasjon og vårt formål er:

1. Å utvikle vennskap som grunnlag for å gagne andre.
2. Å stille høye etiske krav i vårt yrkesliv, vise respekt for alt nyttig arbeid og bruke hver enkelt rotaryaners yrke som mulighet til å gagne samfunnet.
3. Å gagne andre i privatliv, yrke og samfunnsliv.
4. Å arbeide for internasjonal forståelse, samhold og fred gjennom et verdensomspennende fellesskap av personer fra forskjellige yrker forenet i idealet om å gagne andre.

Vil du vite mer om oss?

Østensjø Rotary Klubb har møter på Oppsal Samfunnshus hver onsdag kl. 18.45–20.00.

Påmelding kan gjøres på e-post: 2310.rk12895@rotary.no

Ta gjerne en titt på vår hjemmeside: www.ostensjo.rotary.no

Rotarys motto er, "service above self"

ØSTENSJØVANNETS VENNER TAKKER VÅRE ANNONSØRER SOM GJØR DET MULIG Å UTGI SOTHØNA

ØSTENSJØVANNETS VENNER TAKKER VÅRE ANNONSØRER SOM GJØR DET MULIG Å UTGI SOTHØNA

Nytt bad!

22 76 15 70

Din lokale fagbedrift med lang erfaring.

Hos oss finner du kvalitetsbad!

Ring oss for tilbud, gode råd og veiledning.

Comfort Bryn AS
ROGER HAGEN
Østensjøveien 60, Oslo

OPPSAL SAMFUNNSHUS SELSKAPS - OG MØTELOKALER

I bydelens hjerte

Vetlandsvn. 99/101 - 0685 Oslo
Tlf. 23 12 65 40

Lyse og trivelige selskaps- møte- og konferanselokaler til leie på dag og kveld. Vi har lokalalternativer som kan dekke fra 10 til 150 personer.
www.oppsalsamfunnshus.no

BERGERSEN vann og varme Ryenstubben 7, 0679 Oslo Tlf. 22 76 70 20 Fax.: 22 76 70 01 E-post: bjorn.bergersen@bergersenvv.no	DROGSETH Blikkenslageri AS Verkseier Furulundsvei 22 Tlf.: 22 32 32 50 www.drogseth.no
KNUT FURULUND A/S Lambertseter - Cecilie Thoresensvei 5 c, 1153 Oslo Stort utvalg i glassmestertjenester og innramming Tlf.: 22 28 04 90 E-post: post@furulund.no - www.furulund.no	OBOS Som medlem har du alle fordelene Tlf.: 22 86 55 00
BØLER BRILLESENTER & UR A/S Ta en optisk synsprøve for briller og kontaktlinser Bøler Brillesenter & Ur A/S Bøler senter, tlf. 22 26 22 68	Ingus biloppretting & lakking as Bilskadesenteret på Ryen Ryensvingen 2-4 ing A, 0680 Oslo Tlf 23 06 05 00 • Fax. 23 06 05 01
GLASS EKSPERTEN HENTER OG BRINGER BØLER SENTER Bølerlia 2 Tlf 2226525 30% på innramming MENY MANGLERUD MANGLERUD SENTER Åpningstider: Tlf.: 22 75 77 00 Man. fre. kl. 8-20 Fax.: 22 75 77 01 Lørdag kl. 9-18	Multiconsult

Grafisk & Gaver AS

Profilering - Gaver - Tekstil
Trykksaker - Skilt - Stempler

Ryensvingen 11, 0680 Oslo
22 28 43 00 - grafisk-gaver.no

grafisk & gaver

Hjellnes Consult as
- din tverrfaglige partner

Hjellnes Consult as har prosjektert gangbrua ved parkeringsplassen ved Østensjøvannet

Plogveien 1, 0679 Oslo
Tlf: 22 57 48 00
E-post: post@hjellnesconsult.no
www.hjellnesconsult.no

Ettersendes ikke ved varig
adresseforandring, men returneres
med opplysninger om riktig adresse.
Returadresse: ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo

Toppdykkeren bygger reiret på en flytende tue som hever og senker seg med vannstanden. Foto Ellen Askum, 15.05.2014.

Toppdykkeren har gjerne barna på ryggen når de svømmer rundt på matsøk. Foto Ellen Askum, 26.05.2015.